
Zgodbe rok in krajev

»Si prišel lan pulit,
da si brez orodja?«

Zgodbe rok in krajev

Izdajateljji: LAS Dobro za nas, LAS Dolenjska in Bela Krajina, LAS Med Snežnikom in Nanosom, LAS Mežiške doline, LAS Notranjska, LAS Po poteh dediščine od Turjaka do Kolpe, LAS Prlekija, LAS S CILJem, LAS Srce Slovenije, LAS STIK, Partnerstvo LAS Zasavje.

Urednici: Tatjana Čop in Mija Bokal

Avtorji: več avtorjev

Lektorica: Marjana Cvirn

Oblikovanje: Tiskarna Januš d.o.o., zanjo Andrej Lombar s.p.

Fotografije: več avtorjev

Fotografija na naslovnici: Alenka Stražičar Lamovšek

Lan je bil stoletja dolgo pomembna kmetijska kultura na slovenskem podeželju. Njegovi drobni modri cvetovi so pogosto krasili pokrajino. Lan se puli ročno in to prisposodbo dela, kjer ne potrebuješ orodja, so znali naši predniki hudomušno uporabiti. Če je kdo prišel pomagat brez orodja, so ga vprašali, ali je prišel lan pulit. (zapisala Alenka Stražičar Lamovšek)

Tisk: Tiskarna Januš d.o.o.

Število izvodov: 6.000

Leto izdaje: 2018

Brez pisnega soglasja založnika je prepovedano reproduciranje, predelava ali druga uporaba avtorskega dela ali njegovih delov v kakršnekoli obsegu ali postopku s fotokopiranjem, tiskanjem ali shranitvijo v elektronski obliki.

EVROPSKA UNIJA
EVROPSKI SKLAD ZA
REGIONALNI RAZVOJ

REPUBLIKA SLOVENIJA
MINISTRSTVO ZA GOSPODARSKI
RAZVOJ IN TEHNOLOGIJO

Naložbo sofinancirata Republika Slovenija, Ministrstvo za gospodarski razvoj in tehnologijo ter Evropska unija iz Evropskega sklada za regionalni razvoj. Za vsebino so odgovorne lokalne akcijske skupine: LAS Dobro za nas, LAS Dolenjska in Bela Krajina, LAS Med Snežnikom in Nanosom, LAS Mežiške doline, LAS Notranjska, LAS Po poteh dediščine od Turjaka do Kolpe, LAS Prlekija, LAS S CILJem, LAS Srce Slovenije, LAS STIK, Partnerstvo LAS Zasavje.

Kar sejemo, to žanjemo

Rokodelstvo je pomemben del naše kulturne dediščine in identitete. Je del nas, naše družbe in okolja, v katerem živimo. Pa vendar dopuščamo, da izginja. Stari mojstri rokodelci umirajo, ne da bi svoje znanje in veščine prenesli na mlade rodove. Prisposobo lahko najdemo v lanu, ki ga je za naslovnico te knjige v fotografski objektiv ujela Alenka Stražišar Lamovšek. V preteklosti je bil močno zakoreninjen in zelo razširjen po slovenskem podeželju. Zaradi velike uporabne vrednosti so ga pridelovali na skoraj vsaki kmetiji. A smo nanj skoraj pozabili. Tudi slovenski človek je imel v preteklosti izvrstna znanja in veščine, kako iz materialov, ki jih je našel v okolici svojega doma, ustvariti uporabne in lepe stvari. Ob spremembah, ki jih je prinesla sodobna družba, smo na ta znanja skorajda pozabili. Z dragocenimi zrnji znanja nismo znali zasejati želje po ročnih spretnostih pri naših otrocih. In zdaj se upravičeno sprašujemo, kaj bomo želi.

K sreči se stvari počasi spreminjajo. Na boljše. Ljudje spet več ustvarjamo z rokami, vse bolj smo povezani s tradicijo, naravo in vsem, kar nam ta ponuja. Tudi med mladimi je vse več sodobnih rokodelcev. Še vedno znamo narediti vrhunske rokodelske izdelke. Nekateri so predstavljeni v knjigi, ki je pred vami. Zgodbe zgodovine in tradicije, ki jih pripovedujejo posamezni kraji Slovenije, odsevajo v izdelkih naših rokodelcev. V projektu sodelovanja Zgodbe rok in krajev se je povezalo kar enajst slovenskih lokalnih akcijskih skupin. V sodelovanju z rokodelskimi centri poskušamo ustvariti spodbudnejše okolje za ohranjanje in razvoj rokodelstva v lokalnih okoljih in celi Sloveniji. Skozi projekte, kot je Zgodbe rok in krajev, spodbujamo naše rokodelce k povezovanju, nadgrajevanju znanj, stremenju k višji kakovosti izdelkov in izmenjavi izkušenj. Zanje in z njimi odpiramo nove tržne poti, jih promoviramo in iščemo nove priložnosti. Spoštovanje dediščine naj ne bo le stvar kulture, temveč tudi trajnostno naravnane podjetništva. Rokodelstvo naj bo ključ do oživljanja in razvoja urbanih središč. Z vključevanjem sodobnega dizajna ter kulturnih kreativnih industrij naj dodaja vrednost turizmu, vodi naj k promociji družbene odgovornosti, socialni koheziji, novim delovnim mestom, nizkoogljični družbi in krepitvi identitete.

Verjamemo, da je prišel čas, ko se bodo spremenile stvari tudi na nacionalni ravni. Slovenija se je kot podpisnica Unescove Konvencije o varovanju nesnovne kulturne dediščine zavezala k ohranitvi rokodelstva in prenosu rokodelskih znanj. Z Nacionalnim zavezništvom za rokodelstvo želimo v Konzorciju rokodelskih centrov Slovenije vplivati na celovito ureditev in zaščito tega pomembnega področja na nacionalni ravni. Verjamemo, da nam združenim lahko uspe.

Mija Bokal,
vodja projekta pri LAS Srce Slovenije

Kazalo vsebine

Predstavitve Lokalnih akcijskih skupin 5

LAS DOBRO ZA NAS

A ma kole kočija?	11
Topli potok	12
Zgodba o zaroti	13
Pastirček, kozel in strašni povodni mož	14

LAS DOLENJSKA IN BELA KRAJINA

Kumek in preste	15
Metliška krokarja	16
Mirna – speča lepota	17
Mir na peč!	18
Od povodnega moža do škorenjcev, škratov in trških pravic	19
Mesto situl	20
Zmaj na Mirni gori	21
Kraj topline, zelenja in modrine	22
Lepšega kraja nej, ku je Šentjernej	23
Užaljena ajdovska deklica	24
Škocjan – med zelenimi valovi	25
Prijazni škrat in zagonetni molivec	26

LAS MED SNEŽNIKOM IN NANOSOM

Bele žene	27
Skrivnost presihajočih jezer	28
Nanoški privezi	29

LAS MEŽIŠKE DOLINE

Turška srebrnina pod koroškimi lipami	30
Perkmandlc – rudarski škrat	31
Nekoč je bilo jezero	32
Jeklo in čipke	33

LAS NOTRANJSKA

Bloško smučanje	34
Skrivnostno jezero	35
Lov na polhe v Loški dolini	36

LAS PO POTEH DEDIŠČINE OD TURJAKA DO KOLPE

Dobro polje in kraške jame	37
Kočevsko – skrivnostni gozd Slovenije	38
Kostel – dežela vode	39

Med hribe ujeta dolina	40
Dežela Petra Klepca	41
Rokodelski biser Slovenije	42
Sodražica in psoglavci	43
Zibelka slovenske kulture	44

LAS PRLEKIJA

Oče panonskih hrastov	45
Mesto sejmov in penin	46
Doživetja v zibelki kasaštva	47
Prvinska moč samoroga	48
Kdo bubla pod vrelci?	49
Prazgodovinska naselbina	50
Stara gora in mlin na veter	51
Tam, kjer domuje rokodelska umetnost	52

LAS S CILJEM

Les in tisoč zgodb ...	53
Idrijska čipka	54
Križišče poti na zemlji in na nebu	55

LAS SRCE SLOVENIJE

Od pastirja do barona	56
Zakleta Veronika in njen zaklad	57
Prebujeni rudnik Sitarjevec	58
Lukovške kite za slamnike, cekarje in nakit	59
Grajske ljubezni na Moravškem	60
Mogočen grad slovitega barona	61

LAS SUHE KRAJINE, TEMENICE IN KRKE - LAS STIK

V zelenem objemu	62
Pestrost pokrajine in rokodelstva	63
Dobrodošli v objemu Temenice	64
Kjer čas teče drugače	65

PARTNERSTVO LAS ZASAVJE

Zgodovina, zapisana v steklu	66
Tricikel knapovskih otrok	67
Robustna eleganca črne rude	68

Viri, avtorji tekstov in fotografij	69
-------------------------------------	----

LAS DOBRO ZA NAS

Vodilni partner LAS: Razvojno informacijski center
Slovenska Bistrica

Trg svobode 5, 2310 Slovenska Bistrica

W: las@ric-sb.si

T: +386 (0)2 620 22 70

W: www.lasdobrozanas.si

Lokalna akcijska skupina Dobro za nas deluje na območju občin Makole, Poljčane, Rače-Fram ter Slovenska Bistrica in se razteza od Pohorja preko Dravinjskih goric do Haloz ter zavzema še jugovzhodni del Dravskega polja. Območje povezujejo skupne reliefne in geografske lastnosti, zgodovinska in politična povezanost, skupni interesi prebivalstva ter skupni infrastrukturni razvoj, na primer na področju kolesarstva in vinskih turističnih cest, pa tudi vodovoda in odpadkov, ter podobne naravne znamenitosti (parki, gozdovi, jezera in drugo).

LAS DOLENJSKA IN BELA KRAJINA

Vodilni partner LAS: Razvojni center Novo mesto
d.o.o.

Podbreznik 15, 8000 Novo mesto

E: lasdbk@rc-nm.si

T: +386 (0)7 33 72 980

W: www.las-dbk.si

LASDBK

Lokalna akcijska skupina
Dolenjske in Bele krajine

Območje Lokalne akcijske skupine Dolenjska in Bela krajina (LAS DBK) zajema geografsko zaokroženo celoto občin Črnomelj, Metlika, Mirna, Mirna Peč, Mestna občina Novo mesto, Mokronog-Trebelno, Semič, Straža, Šentjernej, Šentrupert, Škocjan in Šmarješke Toplice. Med seboj jih povezujejo preprostost podeželja, številni skriti kottički, priložnosti za aktivne počitnice in uživanje ob kulinarčnih posebnostih, v katerih se prepletata tradicija in sestavine iz lokalnega okolja.

Lokalna
Akcijska
Skupina

med Snežnikom
in Nanosom

LAS MED SNEŽNIKOM IN NANOSOM

Vodilni partner LAS: Društvo za razvoj podeželja
med Snežnikom in Nanosom
Bazoviška 14, 6250 Ilirska Bistrica
E: info@las-snezniknanos.si
T: +386 (0)31 339 789
W: <http://www.las-snezniknanos.si/>

LAS med Snežnikom in Nanosom, ki povezuje občine Ilirska Bistrica, Pivka in Postojna, je vredno obiskati zaradi dobrih projektov, izjemne gostoljubnosti in dobre organiziranosti LAS. Vodilni partner LAS je Društvo za razvoj podeželja med Snežnikom in Nanosom, ki je aktivno pri organizaciji kmetijskih tržnic, raznih dogodkov, povezanih z razvojem podeželja ter organizacijo ogledov dobrih praks znotraj in zunaj države.

LAS MEŽIŠKE DOLINE

Vodilni partner LAS: A.L.P. Peca d.o.o.
Prežihova ulica 17, 2390 Ravne na Koroškem
E: info@las-md.si
T: +386 (0)59 091 080
W: <http://www.las-md.si/>

Območje LAS Mežiške doline leži na severu Slovenije ob meji z Avstrijo in obsega obmejne občine Ravne na Koroškem, Prevalje, Mežica in Črna na Koroškem. Številni še neodkriti kotički območja ponujajo priložnost za varen in miren oddih, spoznavanje redkih živalskih in rastlinskih vrst, atraktivno gorsko kolesarjenje, plezanje in pohodništvo, spoznavanje kulturne in zgodovinske dediščine, pokušino dobre hrane in tradicionalne pijače, spoznavanje podzemlja Pece ter skrivnostnih legend in pravljicnih bitij doline med Uršljo goro in Peco.

LAS NOTRANJSKA

Vodilni partner LAS: RRA Zeleni kras, d.o.o.

Prečna ulica 1, 6257 Pivka

E: info@lasnotranjska.si

T: +386 (0)5 721 22 44

W: www.lasnotranjska.si

LAS Notranjska zajema občine Bloke, Cerknica in Loška dolina. Mogočni gozdovi svobodnih ptic in ponosnih zveri, bogati kraški pojavi, kraj srečanja z dih jemajočim podzemnim svetom in bogata kulturna dediščina – vse to je Notranjska. Tukaj se nahaja Cerkniško jezero, največje presihajoče jezero v Evropi, skrivnosten kraški svet ter prostrani gozdovi z volkovi, risi in rjavimi medvedi.

LAS PO POTEH DEDIŠČINE OD TURJAKA DO KOLPE

Vodilni partner LAS: RC Kočevje Ribnica d.o.o.

Trata XIV 6 a, 1330 Kočevje

E: info@las-ppd.si

T: +386 (0)1 620 84 70

W: www.las-ppd.si

Območje LAS Po poteh dediščine od Turjaka do Kolpe obsega občine Dobropolje, Kočevje, Kostel, Loški Potok, Osilnica, Ribnica, Sodražica in Velike Lašče. Zanj je značilen prepoznaven kraški videz z visoko stopnjo naravne ohranjenosti, velikim številom naravnih vrednot, veliko biotsko raznovrstnostjo in prisotnostjo redkih, ogroženih rastlinskih in živalskih vrst (medved, volk, divja mačka, ris). Območje je zaradi naravnih danosti, ustvarjalnosti človeka, njegovih dejavnosti, družbenega razvoja in dogajanj izjemno bogato z raznoliko kulturno dediščino ter tako močno kulturno identiteto.

*LAS Po poteh dediščine od
Turjaka do Kolpe*

LAS PRLEKIJA

Vodilni partner LAS: Prleška razvojna agencija giz

Prešernova ulica 2, 9240 Ljutomer

E: info@prlekija.com

T: +386 (0)2 585 13 40

W: www.las-prlekija.com

LAS Prlekija leži v panonskem delu Slovenije med Muro in Dravo. Pokriva območje občin Apače, Gornja Radgona, Križevci, Ljutomer, Radenci, Razkrižje, Sveti Jurij ob Ščavnici in Veržej. Ravninski del Prlekije se zlagoma dviguje v gričevnat svet Slovenskih Goric, ki podobno kot Mura povezuje Slovenijo s sosednjima Avstrijo in Hrvaško. Tu se nahajajo najrodovitnejša tla v državi, zasejana v glavnem s poljščinami. Gričevnat svet krasijo izjemni vinogradi, ki vabijo k okušanju pristne domače kapljice gostoljubnih domačinov. S soncem obsijana pokrajina je obdarjena z zdravilnimi, termalnimi in mineralnimi vodami, vrelci in neokrnjeno naravo.

LAS S CILJEM

Vodilni partner LAS: Idrijsko-Cerkljanska razvojna agencija

Mestni trg 1, 5280 Idrija

E: info@las-sciljem.si

T: +386 (0)5 37 20 180

W: www.las-sciljem.si

LAS s CILjem zajema občine Cerklje, Idrija in Logatec. Območje je bogato z naravno in kulturno dediščino. Po pomembnosti izstopa dediščina idrijskega rudnika živega srebra, vpisanega na Unescov seznam svetovne dediščine, idrijska čipka in idrijski žlikrofi. Tukaj so tudi pomembna arheološka najdišča. Edinstvena flora in naravna dediščina, na katero v veliki meri vpliva geološki idrijski prelom, sta pomemben razlog za obisk tega območja.

LAS SRCE SLOVENIJE

Vodilni partner LAS: Razvojni center Srca Slovenije, d.o.o.

Jerebova ulica 14, 1270 Litija

E: las@razvoj.si

T: +386 (0)1 89 62 713

W: <http://las-srceslovenije.si>

LAS Srce Slovenije se nahaja v središču Slovenije in povezuje občine Dol pri Ljubljani, Kamnik, Litija, Lukovica, Moravče in Šmartno pri Litiji. Srce Slovenije navdušuje obiskovalce, ki jim največ pomenijo srečanja s srčnimi ljudmi, ki znajo in hočejo živeti bolje. Tukaj lahko dihate gorski zrak Kamniško-Savinjskih Alp ali se sprehodite med vinorodnimi dolensjkimi griči, se spogledujete z mestom Ljubljana ali si spočijete pogled na ravninah ob reki Savi. V okolju s presenetljivimi naravnimi danostmi se podjetne ideje povezujejo s turizmom in trajnostim razvojem.

LAS SUHE KRAJINE, TEMENICE IN KRKE - LAS STIK

Vodilni partner LAS: Center za izobraževanje in kulturo Trebnje

Kidričeva ulica 2, 8210 Trebnje

E: las-stik@ciktrebnje.si

T: +386 (0)7 34 82 100

W: <https://www.las-stik.si/>

Lokalna akcijska skupina LAS Suhe krajine, Temenice in Krke (LAS STIK) je bila ustanovljena na pobudo občin Dolenjske Toplice, Ivančna Gorica, Trebnje in Žužemberk, ki se nahajajo na območju Suhe krajine in Temeniške doline s porečjem reke Krke. Ponašajo se z bogato zgodovino, naravno in kulturno dediščino, zdraviliškim, velnes in verskim/romarskim turizmom.

PARTNERSTVO LAS ZASAVJE

Vodilni partner LAS: Območna obrtno-podjetniška zbornica Hrastnik

Cesta 1. maja 83, 1430 Hrastnik

E: partnerstvo@las-zasavje.eu

T: +386 (0)3 563 29 60

W: www.las-zasavje.eu

LAS Zasavje zajema občine Hrastnik, Trbovlje in Zagorje ob Savi. Ob omembi Zasavja ljudje najprej pomislimo na rudarje in stoletno rudarsko tradicijo, ki je v Zasavčane vlila trdo voljo do dela in svobodomiselnost duha, s katerim še dandanes premikajo meje nedokončanega in marsikdaj na pogled nedosegljivega. A Zasavje je veliko več: je regija, ki vabi s svojo zgodovino, prečudovito neodkrito naravo in predvsem s prijaznostjo ljudi, ki v vsakem obiskovalcu prepoznajo svojega prijatelja.

A ma kole kočija?

O nastanku imena kraja Makole je poznanih več zgodb. Prva pravi, da so v Makolah nekoč bile slabe ceste, čeprav tudi danes niso boljše. Dež je pustil svoje sledi in nastale so luknje. Ko sta skozi vas potovala tujca, je eden sedel na vozu, drugi pa je pešačil ob konju. Kmalu je možaka, ki je sedel, začelo premetavati sem ter tja. Ko je imel že vsega zadosti, je zavpil onemu, ki je pešačil, naj pogleda, ali ima voz še kolesa. Prijatelj mu je odgovoril: »Ma kole!« To je slišal nek vaščan in je to zgodbo hitel pripovedovati drugim. Po tem dogodku naj bi se kraj imenoval Makole.

V drugi zgodbi naj bi neko nedeljo opoldne prišla v vas tujca, ko so bili vaščani ravno pri kosilu. Ker tujca nista vedela, koliko je ura, tudi nista vedela, da je čas kosila. Mislila sta si: »Le kako je lahko tako lepa vas pusta, da ne najdeš v njej žive duše?« Potem sta zagledala fantiča, ki ga je mati klicala h kosilu. Ko sta ga tujca videla od blizu, sta opazila, da nekaj drži v roki. Eden izmed njiju je zavpil: »Glej, če ma kole in naju hoče natepsti.« Ko je fantič to slišal, je stekel v hišo in domačim povedal, kaj je slišal.

Tretja zgodba prča o tem, kako naj bi nad Makolami letala prva letala. Ko so vaščani nekega dne zagledali letalo, so začeli vpiti: »Ma kole, ma kole!«

Ena od verjetno ljudsko-etimoloških je naslednja: Ko je prihajal avstrijski cesar v Makole, je do vasi še vodil kolovoz. Ker je kočijo zaradi lukenj močno premetavalo, se je ozrl skozi okno in vprašal svojega kočijaža: »A še ma kole?«

Tisti bolj učeni pa pravijo, da je bilo v okolici Makol nekoč veliko žitnih polj, med žitom pa je rasel mak. Kraj naj bi ime dobil po tem prelepem rdečem cvetu.

Prstan Ma-kol-ček Vesne Vute

Več informacij:
www.obcina-makole.si

Topli potok

V starih časih je v Studenicah pod Bočem živela revna mati s sinom Jankom. Od ranega jutra do pozne noči je garala, da je preživela sebe in otroka. Janko je rasel in iz dneva v dan gledal, kako se njegova mati trudi le za hrano, ki jima jo odmerjajo bogati gospodarji. Svojo mater je imel zmeraj raje.

Vila z Boča in moč sinove ljubezni

Pozimi, ko je narava počivala, je mati prala za gospodo. Janko je ostajal doma. Sedel je pri stari peči in skozi okno gledal mater, ki je prala ob potoku. Vedel je, da je voda ledeno mrzla. Mati se mu je v srce zasmilila. Pomislil je, kako dobro bi ji delo, če bi si prezeble roke lahko pogrela ob ognju. Toda doma sta imela le malo drv. Tedaj se je Janko spomnil, da bi šel pobirat suhljad. Odpravil se je na pot. Pod mogočnimi smrekami je ležalo na kupe suhega dračja. Janko ga je hitel nabirat, da bi čim prej zvezal butaro. Sneg se mu je udiral pod nogami. Silil mu je skozi raztrgane čevlje. Prsti na rokah in nogah so mu otrdeli od mraza. Ko je butaro zvezal in si jo hotel zadeti na ramo, je zaslišal prijazen glas, ki ga je vprašal: »Kam pa neseš dračje, sinko?« Janko se je ozrl, da bi videl, kdo ga je nagovoril. Zagledal je prelepo ženo, ognjeno v bleščeče bel plašč. Deček se je takoj spomnil, da je lepa žena vila z Boča, o kateri mu je pravila mati v zimskih večerih. Ni se je prestrašil. Povedal ji je, kako mater zebe in da ji bo zakuril ogenj ob potoku, kjer pere. »S tem dračjem se bo mati grela komaj kak dan,« je rekla vila. »To je res,« je potrdil Janko, »zato bom vsak dan nabral suhljad in vsak dan ji bom zakuril ob potoku.« »Bo pa zeblo tebe, ko boš nabiral dračje in ga nosil v dolino,« je menila vila. »Malo že,« se je nasmehnil deček in si zadel butaro na ramo. Tedaj se je vila sklonila k Janku in mu rekla: »Le pusti butaro, bom jaz pomagala tvoji materi.« Vila je izginila in Janko se je začudeno oziral za njo.

Pustil je butaro v snegu in tekel k potoku, da bi materi povedal, kaj je doživel. Še preden je ves zasopel odprl usta, mu je mati dejala: »Tako prečudno se mi zdi, sinko. Voda v potoku je postala topla in zares prijetno je prati v njej – kot sredi poletja.« Tedaj ji je Janko povedal, kako je srečal vilo in kaj mu je rekla. Mati se je sklonila k dečku in ga srečna objela: »Sinko, potok sta ogreli tvoja ljubezen in njena dobrota.« Minila so leta, kaj leta – stoletja. Skozi Studenice še zmeraj šumi bistri potok. V njem teče tako topla voda, da lahko pozimi bosi stopite vanjo.

Čaša – topli potok Patricije Žnidar

Več informacij:
www.poljčane.si

Zgodba o zaroti

Zgodba prvega slovenskega zgodovinskega romana, ki ga je napisal Josip Jurčič, se odvija na gradu Rače. Lastnik gradu je bil med letoma 1668 in 1671 grof Ivan Erazem Tattenbach, ki je imel kot premožen posestnik v lasti mnogo gradov po tedanji Štajerski. Grad Rače je uporabljal kot poletno rezidenco za lov in prirejanje zabav, saj je rad užival življenje in se zanimal za lepe ženske. Na gradu se je pogosto sestajal s svojo ljubico Ano Katarino Zrinski, ženo hrvaškega bana. Ta ga je prepričala, da se je pridružil njenemu možu Petru Zrinskemu in bratu Franju Krs-tu Frankopanu pri kovanju zarote proti cesarju Leopoldu I. Habsburškemu. Zgodba o zaroti se je pričela še bolj zapletati, ker je grofa Tattenbacha prevzela lepota mlade vinarjeve hčerke Marjanice, v katero je bil zaljubljen grofov tajnik, grajski pisar Baltazar Ribelj. Ko je odkril, da ima grof z njo nespodobne namene, mu je to zelo zameril.

Zarota treh plemičev

V gradu Rače so grof Tattenbach ter plemiška zarotnika s Hrvaške Zrinski in Frankopan leta 1668 podpisali zarotniško pismo proti cesarju. Vsi trije plemiči so bili med bolj priljubljenimi osebnostmi 17. stoletja. Želi so velike uspehe pri osvobajanju slovenskega in hrvaškega ozemlja izpod turškega cesarstva v vojni med letoma 1663 in 1664. Cesarju so očitali podpis sramotnega mirovnega sporazuma z otomanskim imperijem, po katerem so bili Turki prikazani kot zmagovalci in so lahko obdržali vsa ozemlja, ki so jih imeli pred vojno. Grof Tattenbach je cesarju očital tudi zatiranje slovenskega naroda in omejevanje uporabe slovenskega jezika.

Plemiči so imeli veliko razlogov za kovanje zarote. Pripravili so svoje vojake, kmete in rudarje s svojih posesti. Nekega večera, nekaj dni pred vstajo, sta Tattenbach in njegov konjar prijezdila z večerje na eni od viničarij. Grof je dosti popil in je konjarju povedal o pripravah na zaroto. Ko se je odpravil spat, je konjar odjezdil v Maribor do grajskega pisarja Baltazarja Riblja. Ta je naslednji dan obvestil okrajno sodišče v Mariboru in razkril zaroto ter se s tem maščeval grofu, ker mu je prevzel lepo Marjanico. V naslednjih dneh so grofa Tattenbacha zaprli. Kovanje zarote je pomenilo obsodbo na smrt zaradi veleizdaje. Zasegli so mu premoženje in ga obglavili. Enaka usoda je doletela hrvaška plemiška zarotnika.

Grad Rače

Igra o zaroti na gradu Rače, ki so jo izdelali v CDUO Slovenska Bistrica

Več informacij:
www.race-fram.si

Pastirček, kozel in strašni povodni mož

Zeleni pohorski vodovnik

Na zeleni pohorski planini nad bistrim potokom je pastirček pasel svoje koze in ovce. Ko je sonce že zahajalo in je hotel čredo gnati domov, je opazil, da ni kozla. Iskal ga je in našel višje v strmini, kako zre dol na potočni šum. Spodaj je na črni skali sedel povodni mož, vodovnik. Bil je svetlozelen kot pomladanski poganjki pohorskih smrek: zeleni lasje so mu padali po ramenih, zelena brada po prsih, po telesu so se mu svetlikale zelene luskinge in z rok so mu viseli vodni mahovi. Držal je debelo srobotinasto vrvi. Na koncu je imel privezано težko pečino, ki jo je padajoči šum vrtel in premetaval po globokem tolmunu, da je dolbla in drobila druge skale. Pod vodo je nastajala velika votlina – vodovnikovo stanovanje. Takrat pa je kozel neprevidno stopil in s parklji zbil kamenček na vodovnikovo skalo. Povodni mož je dvignil svojo veliko glavo, v globokih jamicah so mu kot strela žarele ribje oči. Pastirček in kozel sta kar okamenela. Ko ju je vodovnik spustil z oči, sta brž zbežala nazaj k čredi. Vodovnik je še naprej dolbel votlino. Gorje, če bi ga še kdo motil pri delu! Ko je bila votlina dovolj velika, se je preselil vanjo s svojo povodno ženo in sinom, mladim vodovnikom. Nekaj dni so pod šumom mirno živeli.

Vodovnikova piščal Natalije Zorko

Predrzni pastirček

Na planinski paši pa so se zbirali pastirji in radovedno spraševali pastirčka, kakšen je vodovnik in ali se ga je pastirček prestrašil. Zatrjeval je, da se ga ne boji, zato so sklenili, da ga gredo k potoku dražiti. Splezali so po skalah nad šumom. Pastirček se je s kozlom spustil nižje, da bi ga lažje priklical. Ker ga ni bilo, so pričeli v vodo metati kamenje. Tolmun se je vzburl, v penah so zacveteli beli mehurčki, strašno je zagrmelo in tedaj se je prikazal. Razjarjeno je vpil na pastirje in spraševal, kdo si ga je upal zmotiti in kdo je vrgel kamen v njegovo stanovanje, da je zbil žlico iz rok njegovemu sinu ter mu razbil skledo. Dvignil se je iz vode kot jezerska rastlina in kar curljalo je z njega. Z očmi je streljal na pastirčka. Ta se je zganil: »Kozel je zašel sem, izgubil se je, pa smo ga prišli iskat. Kamenček je zbil kozel ...« »Lažeš, ti si bil tisti kozel!« je zarjul vodovnik in stegnil svoji kosmati roki po trepetajočem pastirčku, zgrabil njega in kozla ter izginil z njima v globino. Čez črne skale pa je padal v belem šumu pohorski potok kakor prej v zeleni tolmun, kjer še danes prebiva zeleni pohorski vodovnik. Na skale nad njim pa si še vedno nihče ne upa.

Več informacij:
www.slovenska-bistrica.si

Kumek in preste

Občina Črnomelj z najjužnejšo točko države v vasi Kot se nahaja na skrajnem jugovzhodu Slovenije in je največja občina v Beli krajini. Mesto Črnomelj leži na obeh straneh sotočja rek Lahinje in Dobljice, na reki Kolpi pa meji s sosednjo državo. Prepletenost življenja ljudi ob rekah je skozi zgodovino oblikovala vrsto zgodb.

Skopuški mlinar ob Lahinji

V starih časih, ko je Črnomelj bil še vas in še ni imel niti svojega gradu niti svojega imena, je ob Lahinji živel bogat, a skopuški mlinar Stonič. Nekega dne je k njemu prišla gorjanska vila, spremenjena v staro ženico, in ga prosila, naj ji da merico bele moke za bolnega sina. Trdosrčni in skopuški mlinar ji je namesto bele moke nasul črno. To je vilo tako razjezilo, da je preklela mlin, da je odtlej lahko mlel le črno moko. Tako je mesto dobilo ime. Ko je mlinar od žalosti umrl, so kamni njegovega mlina ob Lahinji spet mleli belo moko in Črnomaljke, ki so pekle kruh iz te moke, so se nečesa domislile.

Peka kruha in prestarice

V semanjih dneh in ob nedeljah so Črnomaljke kruh prodajale pred cerkvijo. Ker pa so sejmarji radi nagajali ženskam, da je kruh Metličank boljši, so pričele Črnomaljke na različne načine oblikovati krušno testo. Na koncu so se odločile, da bodo pekle le preste. Kmalu so postale črnomaljske preste znane po vsej Beli krajini. Kdorkoli je prišel na semenj in šel mimo črnomaljskih prestaric, so ga ogovorile: »Kumek, kupite presto!« »Kupite rajši mojo, ki je večja!« se je oglasila druga. »Mojo kupite, kumek, ker je velika kakor kamba!« je kričala tretja. In hočeš nočeš je kumek kupil presto.

Preste danes

Črnomalcem še danes po vsej Beli krajini rečejo prestarji, kar pomeni, da peka prest ni bila tako neznatna. Zdaj je vedenje o prestah prešlo v ljudsko izročilo in tudi peka prest v zadnjem času spet postaja pomembna. Preste se ponujajo kot turistični izdelek in so, skupaj s to zgodbo, lepo darilo.

Črnomaljska presta

Več informacij: www.crnodelj.si
www.belakrajina.si

LASDBK
Lokalna akcijska skupina
Dolenjske in Bele krajine

Metliška krokerja

Rezbarjen izdelek grba

Metlika ni nikoli veljala za bogato mesto, saj v svoji burni zgodovini ni utegnila obogateti. Razlog so bili mnogi sovražni vpadi, vojne, požari, bolezni in davki. Ozemlje, kjer stoji Metlika, je bilo poseljeno že v prazgodovini in antiki. Po drugi svetovni vojni so v Metliki začeli odpirati tovarne, v kraju so dobili novo železniško postajo in postali vinarsko središče Bele krajine.

Graščakinja trdega srca

V starih časih je bila na kraju, kjer je zdaj mesto, majhna vas. Hlapci so se noč in dan vrstili na straži v grajskem stolpu. V gradu Pungart je živela grofica, ki je bila trdega srca. Kmetom je jemala žito, vino in živino. Če se je kdo upiral, so ga grajski hlapci vrgli v ječo na dno grajskega stolpa, potem pa nanj pozabili, da je umrl od žeje in gladu. Tudi preklinjala je graščakinja s Pungarta. Kadarkoli se je ujezila, je zaklela, da je vse otrpnilo od groze in strahu. Njena kletev je imela tako moč, da je vsak, ki ga je grofica preklela, pri priči okamenel.

Zakleta stražarja

V turških časih so Metliko pogosto napadali Turki. Ubogim kmetom so požgali hiše, a gradu Pungart niso mogli naškoditi. Graščakinja je straži naročila, naj zbudi vse hlapce, če bi se gradu približali Turki. Neko noč pa sta stražarja v grajskem stolpu zaspala in Turki so preplezali grajsko obzidje.

Ko je grofica videla, da sta stražarja zaspala in so Turki brez obrambe zavzeli njen grad, se je silno ujezila ter v jezi preklela zaspana stražarja, rekoč jima: »Prekleta bodita stražarja zaspanca in postanita za vekomaj krokerja!« In res! Stražarja sta se v tistem hipu spremenila v črna krokerja in krakajoč zletela na streho grajskega stolpa. Turki so grad požgali, graščakinjo ubili, ves Pungart je zgorel, le grajski stolp s krokerjema na vrhu je ostal nepoškodovan.

Krokerja v grbu

Turki so še večkrat napadli Metliko, vendar so se Metličani junaško borili. Zato so dobili mestne pravice in Metlika je postala mesto. Osameli stolp požganega Pungarta se je sesul, da ni ostala niti sled o gradu. V spomin na Pungart so Metličani v mestni grb narisali grajski stolp in na njem dva črna krokerja.

Več informacij:

www.belakrajina.siwww.metlika.si inwww.belokranjski-muzej.si.

LASDBK

Lokalna akcijska skupina
Dolenjske in Bele krajine

Mirna – speča lepota

Kraji, kjer danes stoji Mirna, so bili poseljeni že v času Ilirov in Keltov, o čemer pričajo številne arheološke najdbe. Grad Mirna, ki sodi med najstarejše gradove na Slovenskem, naj bi nastal konec 11. stoletja, v pisnih virih pa se prvič pojavi leta 1165. Grad so pozidali na nekdanjem ozemlju grofice Eme Breško – Selške. Tu so gospodarili plemeniti Mirnski gospodje, ki so bili v tesni zvezi z gospodi Šumberškimi in so v Evropi sloveli kot eni najmočnejših iz stranske veje dinastije kneginje Eme.

Številni lastniki, tudi grofje Celjski

Leta 1228 je grad prišel v roke oglejskih patriarhov, ki so ga nato podelili hkrati različnim plemičem v fevd. Leta 1365 so ga kupili celjski grofje, Mirnski pa so ostali kot njihovi ministeriali. Po izumrtju celjskih grofov je grad prešel v Habsburško posest, upravljali pa so ga baroni Auerspergi Turjaški. Leta 1515 so ga razdejali kmečki uporniki. Po 17. stoletju so se lastniki gradu pogosto menjavali. Sredi 19. stoletja je iz plemiških rok prešel v meščanske in izgubil vlogo sedeža zemljiškega gospodarstva ter pričel propadati.

Konec in nov začetek

Drugo svetovno vojno je grad dočakal v celoti opremljen, a so ga partizani decembra 1942 deloma minirali in požgali. Po končani vojni so okoliški prebivalci pričeli odnašati kamenje in do leta 1962 je od nekdanj mogočne celote ostalo le še nekaj skromnih, napol zasutih razvalin, pod njimi pa se je še ohranila opuščena in čedalje bolj propadajoča spodnja grajska kašča z okroglim obrambnim stolpom. Leta 1962 je razvalino za 99 let najel dr. Marko Marin in jo začel postopno obnavljati. Do leta 1991 je pozidal in zastrešil oglati stolp in grajsko kaščo, nato pa je obnova stekla hitreje in se močno približala visoko zastavljenemu cilju: rekonstrukciji gradu v nekdanjem obsegu. Poleg grajskih stavb so pomembne tudi cerkve, posestvo Lanšprež ter kamniti most.

Obrt

V Mirni so bile nekoč doma številne obrti: mlinarstvo, žagarstvo, kovaštvo, mizarstvo, pletarstvo in predelava lanu. Danes se s tradicionalnimi obrtmi ukvarja malo posameznikov.

Izdelki Damjana Popelarja

Grad Mirna

Izdelki Antona Zakrajška

Izdelki Marije Petran

Več informacij: www.mirna.si/

LASDBK
Lokalna akcijska skupina
Dolenjske in Bele krajine

Mir na peč!

Občina Mirna Peč v srednjem delu doline reke Temenice slovi po slikoviti pokrajini. Razlag o izvoru imena Mirna Peč je več. Najverjetneje izhaja iz nemške besede »Hönigstein«, kar pomeni Medna peč. V pečini v Zijalu naj bi bivalje divje čebele. Ker nihče ni mogel priti do medu, se je ta razlival po skalah v reko in skalovje obarval medeno. Tako naj bi dolina dobila ime »Medna Peč«, z izgovarjanjem naj bi s časom prišlo do današnjega imena. Bolj zanimiva pa je hudomušna zgodba o nastanku imena, po kateri naj bi se nekoč hlapec in dekla na peči prepirala. Gospodar izza mize ju je umiril z besedami: »Mir na peč!«

Rumena, zelena, modra – mirnopoške barve

Grb Mirne Peči sestavljajo tri barve: rumena kot barva medu in doline z zreliimi žitnimi polji, zelena je barva gričevnatega sveta in modra reke Temenice. V grbu so še tri rdeče čebele kot simbol marljivih prebivalcev treh dolin: mirnopoške, šentjurske in globodolske. Sicer je tu čebelarstvo prisotno že več kot dva tisoč let. Rdeča barva čebel pa predstavlja tri mučence, zavetnike mirnopoške župnije.

Lesen oblikovan izdelek Janeza Goloba

Dolina navdiha

Tu je tudi rojstni kraj Toneta Pavčka, ki je svojemu rojstnemu kraju Šentjuriju in Mirni Peči posvetil pesem »Nekje na Dolenjskem«. Tudi Lojze Slak je bil Mirnopočan in je imel rad svoj rojstni kraj, Mirnopočani pa njegovo glasbo. Pesem »V dolini tihi« je postala mirnopoška »himna«, lokalno Turistično društvo pa v juniju organizira tradicionalni pohod po poti Slakove in Pavčkove mladosti.

Lesene poročne žlice na verigi

Področje Mirne Peči je bilo poseljeno že v pradavnini, dokumentirano pa prvič omenjeno leta 1135. Kraj se je razvijal tudi zaradi svoje lege, saj leži ob trgovski poti med Ljubljano in Zagrebom. Danes se občina gospodarsko razvija, ročne spretnosti pa ohranjajo predvsem starejši Mirnopočani, kot je Janez Golob, ki se ukvarja z rezbarstvom oz. oblikovanjem lesa. Med drugim je znan po izdelavi lesenih verig s poročnima žlicama iz enega kosa lesa. Je samouk in eden redkih rokodelcev, ki se s tovrstno dejavnostjo še ukvarjajo.

Več informacij:
www.mirnapec.si

LASDBK
Lokalna akcijska skupina
Dolenjske in Bele krajine

Od povodnega moža do škorenjcev, škratov in trških pravic

Povodni mož in Makronovo

Veliko ljudi se je ukvarjalo z izvorom imena Mokronog. Med njimi tudi Stane Peček, ki je zapisal, da je dr. Jakob Kelemina menil, da je naselje dobilo ime po povodnem možu, ki je živel v spodnjem, močvirnem delu Mokronoga in je imel noč in dan mokre noge. Podobno sta razmišljala Valvasor in mokronoški rojak, folklorist in etnograf Ivan Šašelj. Posebno razlago imena je podal Mokronožan dr. Hinko Heferle: Mokronog leži v zatišju južnega roba Mirnske doline in ga s treh strani varujejo z gozdom poraščeni griči. Za pojem zatišje so bi nekoč uporabljali besedo makromnovo, ki pa se je skozi čas preoblikovala v Mokronog.

Škratje Mokronožci

Stane Peček opisuje svoje bosopetniške igre na močvirnih Loščah. Zdelo se mu je, da se je takrat zgodilo veliko neobičajnih reči, in je bil prepričan, da so pri tem sodelovali škratje, ki že od nekdaj živijo na Loščah. Škratje so nevidni in ljudje vedo zanje le po odtisih mokrih stopal, ki ostajajo za njimi. »Prapradačini so o njihovih dobrih delih in porednostih pripovedovali vsem, ki so jih hoteli poslušati. Škratatom so rekli Mokronožci, naselja se je prijelo ime Mokronog, prebivalcev pa Mokronožani. Včasih tudi Mokronajzarji.«

Trške pravice, obrtniki in sejmi

»Najstarejši zapis imena Mokronog je iz leta 1137 in pomeni grad, katerega ruševine so še vidne na Gorenjem Mokronogu pod cerkvijo svetega Petra, ki je tedaj najverjetneje pripadala gradu. Ko so ustanovili v dolini poseben trg, se je tudi nanj razširilo ime Mokronog. Da bi ga ločili od prvotnega Mokronoga, so ga začeli označevati kot Dolenji Mokronog,« pravi zgodovinar Andrej Pleterski. V 19. stoletju je bila v tem trškem naselju obrtna dejavnost močno razvita. Zabeleženih je namreč kar deset gostiln, pet mizarških delavnic, štiri pekarije in tri mesarije. V vsaki hiši je bila prisotna rokodelska dejavnost. V prvi tretjini 19. stoletja je bilo tu deset gostilničarjev, pet kramarjev, trije mlinarji, trije mesarji, trije kovači, trije tkalci, po dva usnarja, čevljarja, irharja, klobučarja, kovača, sedlarja in tesarja. Marsikateri družini je obrt pomenila dodaten zaslužek poleg kmetijstva.

Cvetka Mejak, ličkanje

Več informacij:
www.mokronog-trebelno.si

LASDBK
 Lokalna akcijska skupina
 Dolenjske in Bele krajine

Mesto situl

Čipka Mojce Peček

Praznik situl v Novem mestu

Območje današnjega Novega mesta je bilo poseljeno že pred dva tisoč leti, o čemer pričajo arheološke izkopanine. Za ustanovitev mesta štejeemo 7. april 1365, ko je Rudolf IV. Habsburški podelil posebne pravice in postave mestne naselbine. Ena glavnih mestnih pravic, ki jih je mesto prejelo, je bila pravica do trgovanja.

Izjemna arheološka dediščina

Zaradi bogate arheološke dediščine ima Novo mesto pomembno mesto na evropskem arheološkem zemljevidu, saj sodi med najpomembnejša prazgodovinska najdišča v Evropi. Prav arheološka preteklost mesta, s poudarkom na halštatskem obdobju in neponovljivi situlski umetnosti, zagotavlja prepoznavnost in zanimivost mesta.

Med vsemi, za poznavanje evropske prazgodovine pomembnimi najdbami iz halštatskega obdobja kot največji in najpomembnejši dosežek situlske umetnosti izstopajo situle. Vse novomeške situle sodijo v 5. in 4. stoletje pr.n.št., njihovo število pa priča o ekonomski moči aristokratskega razreda takratnih halštatskih prebivalcev na okljuku reke Krke. Zaradi dokaj enotnega stila izdelave, ki v umetniški svet situl vnaša domačo motiviko, in velikega števila teh predmetov lahko upravičeno domnevamo, da je bil prav tu eden od evropskih izdelovalnih centrov.

Pomembni Novomeščani

Poleg Rudolfa IV. Habsburškega so Novo mesto zaznamovali tudi drugi pomembni meščani: tu sta živela Primičeva Julija, Prešernova muza, in Janez Trdina, ki je navdih za pisanje med drugim iskal ravno v Novem mestu in okolici. V hiši staršev Božidarja Jakca je danes Jakčev dom in v njej stalna razstava del Božidarja Jakca. Svetovno priznana baletnika in koreografa Pia in Pino Mlakar sta prav tako živela v Novem mestu. V slovensko in svetovno športno zgodovino se je vpisal Novomeščan Leon Štukelj. Novo mesto so zaznamovali še drugi, med njimi tudi pesnika Dragotin Kette in Anton Podbevšek, pisatelja Slavko Grum in Miran Jarc, slikar Vladimir Lamut, naravoslovec Ferdinand Seidl, zgodovinopisec Ivan Vrhovec ter gospodarstvenika Jurij Levičnik in Boris Adrijanič.

Rokodelski sejem

Novo mesto je bilo včasih znano po petih velikih letnih sejmih, od leta 1876 pa še po manjših sejmih vsak prvi ponedeljek v mesecu, imenovanih sejmice. Glavni trg je bil prostor druženja in trgovanja, kjer so se srečevali meščani s prebivalci okoliških krajev in obratno.

Več informacij:
www.novomesto.si
<http://visitnovomesto.si>

LASDBK
Lokalna akcijska skupina
Dolenjske in Bele krajine

Zmaj na Mirni gori

Legenda pripoveduje, da je v davnih časih v votlini na gori domoval zloben zmaj, ki je ljudem delal škodo. Ko je v dolini dozorelo žito in zorelo grozdje, je bruhal hudoourne oblake, iz katerih se je vsipala debela toča. Ko tudi to ni bilo dovolj, se je spustil v dolino in se povaljal po pridelkih, da je vse uničil. Bil je res zloben zmaj. Ko je toča uničila ves pridelek kar sedem let zapovrstjo in je zavladata lakota, je ljudem prekipelo. Šli so na goro in pozidali vhod v jamo. Od takrat je na gori in v dolini zavlada mir in tretjemu najvišjemu vrhu v Beli krajini, ki meri 1047 m in leži na območju občine Semič, so dali ime Mirna gora.

Cerkev sv. Frančiška Ksaverija na Mirni gori

Ko so pozidali vhod v jamo, so na gori zgradili tudi cerkev in jo posvetili varuhu pred vremenskimi nepravilnostmi svetemu Frančišku Ksaveriju in hude ure so dokončno ponehale. Cerkev je stala do druge svetovne vojne, ko je bila požgana, leta 1993 pa delno obnovljena. K svetemu Frančišku, varuhu zoper vremenske ujme in viharje, patronu zoper kugo in varuhu za srečno zadnjo uro, so se do druge svetovne vojne zatekali Kočevarji, Belokranjci in Hrvati. Glavni romarski shodi so bili na četrto nedeljo po veliki noči, ob godu sv. Aleša in na prvo septembrsko (angelsko) nedeljo, ko so prihajali zlasti Kočevarji. V maju mesecu so v križevem tednu na goro prihajale prošnje procesije predvsem iz črnomaljske in semiške župnije ter prosile za lepo vreme in dobro letino. V zadnjih letih je slovesno žegnanje 3. decembra, oživilja pa tudi darovanje poljskih, žitnih in vinskih maš.

Mirna gora uravnava vreme

Gospod Janež Franc, upokojeni gozdar in velik ljubitelj gozda ter Mirne gore, ljubiteljsko ročno rezbari v les. Ena od njegovih mojstrov in v hrastovem lesu je tudi sedemglavi in sedemrepi mirnogorski zmaj, ki živi v luknji v zmajevi dolini na Mirni gori. Zmaj je zdaj priden in miren. Dokler bomo ljudje goro spoštovali, bo miroval. Janež je prepričan, da Mirna gora uravnava vreme. Napisal je tudi verz pesmi, ki se glasi tako:
Zdaj nad nami Mirna gora bdi,
pred zlim in neurjem,
čuvaj nas, o gora ti!

Rezbarjen mirnogorski zmaj v lesu Franca Janeža

Več informacij:
www.belakrajina.si,
www.semic.si,
www.slovenia-heritage.net

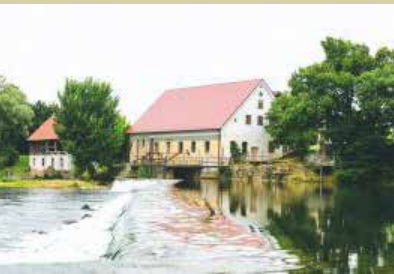
LASDBK
 Lokalna akcijska skupina
 Dolenjske in Bele krajine

Kraj topline, zelenja in modrine

Rišelje čipka Miroslave Tomšič

Izdelki iz ličkanja Rozine Kum

Občino Straža povezuje reka Krka – na eni strani brega se dviga Straški hrib, bogato poraščen z bukovjem, ki ga prepleta srobot. Od tod ime vrha – Srobotnik. Po spodnjem delu Straškega hriba se razprostirajo vinogradi s številnimi malimi zidanicami. Tamkajšnji prebivalci so nekoč hodili v strmino na stražo, verjetni čuvati grozdje pred živalmi. Iz tega običaja je prišlo do imena Straža.

Reka mlinov in žag

Voda kot najpomembnejša dobrina je tudi v Straži pustila svoj pečat. Bregovi reke Krke so bili nekoč posejani z mlini in žagami. V Vavti vasi še danes stoji Dularjev mlin, katerega prve omembe segajo v začetek 16. stoletja. Z leti so mlinu dodali še oljarno in žago. Vrstili so se različni lastniki, a na koncu je bil mlin zapuščen in je začel propadati. Leta 2013 je občina Straža mlin odkupila in obnovila streho. To je bil nov začetek za stari mlin.

Les – bogastvo gozda

Krka pa ni obračala le mlinskih kamnov, poganjala je tudi žage. V Straži se je razvila močna lesno-predelovalna industrija in tranzitna gospodarska panoga. Leta 1894 je Straža dobila železnico, ob kateri se je žagarstvo še hitreje razvijalo. Za razliko od mlinarstva gre pri žagarstvu za mlajšo napravo, ki je bila namenjena za izkoriščanje lesa in ne pridobivanje osnovnih življenjskih potrebščin. Žagarstvo se je razvijalo predvsem zaradi gospodarjenja z gozdovi, vzporedno pa so se razvijale ostale lesne obrti. Rokodelska znanja in ročne spretnosti ohranjajo člani Društva upokojencev Straža, ki v okviru svojega delovanja ohranjajo rokodelska znanja in si prizadevajo za prenos znanj na mlade.

Več informacij:

www.obcina-straza.siwww.posrcumlad.si/straza/

novice.html

LASDBK

Lokalna akcijska skupina
Dolenjske in Bele krajine

Lepšega kraja nej, ku je Šentjernej

Ko jeseni ni bilo več dela na polju, ko so kmetje popravili pridelke, so na domove prišli obrtniki in tam ostali teden ali dva. Popravili so kakšno orodje ali opravili drugo popravilo. Seveda so jih bili veseli otroci, ki so na krušni peči ob delu obrtnika poslušali različne zgodbe, izmišljene ali resnične. Ena od teh je bila tudi o Mihovškem Tavsu, ki naj bi živel v vasi pod Gorjanci.

Tavs z Gorjancev

Verjeli so, da je Tavs mogočen ptič z več glavami, ki se skriva v gozdovih. Povedali so, da je povsod navzoč, a videl ga še ni nihče. Verjeli so, da ko ta ptič zamahne s svojimi krili, premakne še tako mogočno drevo. Govorili so tudi, da je Tavs pojedel celo otroka. Ta strašna pošast naj bi živela v Pendirjevki in straži pendirjevske zaklade. Tu naj bi se nasedel v času Keltov. V času, ko so Gorjanci postali prehodni, je Tavs izginil in gora se je zaprla. Tavs pa se lahko pojavi tudi v obliki škrate, ki se sonči na obali Krke in straži zaklade.

Vile, škratje in bele žene

Na Gorjancih niso nikoli govorili o vilah, ampak samo o belih ženah. Poznali so dve vrsti skrivnostnih bitij. Ene so živele v gorjanskih jamah in so hodile k ljudem v dolino, druge pa so plesale po meglah in pele. Prve so najverjetneje staroselke, pregnane v Gorjance, ki so nosile bela platnena oblačila. Spomin na jame v Gorjancih se je še danes ohranil; primer je Poganja jama in jama Čestitk pri Kostanjevici. Zanimivo je, da so v gorski dolini Breganice na Žumberku Vilinske jame, kar potrjuje domnevo, da tedaj niso poznali samo v belo oblečenih žensk, ampak tudi mitološka bitja – vile. Na gorjancih pa živijo tudi škratje. Bajke in povesti je marljivo zapisoval Janez Trdina.

Šentjernejski petelin

Simbol občine Šentjernej je petelin – Gallus barhtolomeus je blagovna znamka, ki jo je za svoje peteline iz keramike dobila Silvija Goršin, ki nadaljuje lončarsko tradicijo svojega deda lončarja in je edina v šentjernejski dolini, ki se še ukvarja s to dejavnostjo. V občini Šentjernej so v preteklosti živele še druge zanimive obrti, kot so sodarji, posodarji, pletarji, pa tudi jermenarji in sedlarji, saj imajo konji v Šentjerneju od nekdaj pomembno vlogo.

Keramični izdelki Silvije Goršin

Več informacij:
www.sentjernej.si

LASDBK
Lokalna akcijska skupina
Dolenjske in Bele krajine

Užaljena ajdovska deklica

Emina gotska lepotica in Ajdovska deklica

Šentrupertski trg s svojo mogočnostjo krasi gotska lepotica, cerkev svetega Ruperta. Zgodovina gradnje ni povsem jasna, vemo pa, da stoji na prostoru predhodno zgrajenih cerkva, in da jo je dala sezidati kneginja Ema. Redovnica iz rodbine Breško-Selških grofov je upodobljena na sklepniku v cerkvi.

V času gradnje cerkve naj bi prišla Ajdovska deklica. Domačini so povedali, da so hkrati zidali tudi cerkev svete Barbare na Okrog in je deklica nosila jesti enkrat tistim na Okrog in drugič onim na šentrupertski trg. Zgodilo se je, da so na travniku kosili kosci, ki so videli njene velike stopinje v travi, in se spraševali: »Kaj je to ena žival pojedla travo?« Deklici to ni bilo všeč in ker je bila velika, je zlahka kosce s kosami vred kuram nesla. Govori se, da kdor želi te kosce videti, mora priti na isti travnik od enajstih zvečer do polnoči.

Martina Povše, čipkarstvo

Janez Kvaternik, vrvi

Stanko Okoren, pletarstvo

Sejmi na Veseli gori

Sejmi in romanja na Veseli gori so bili znani. Pet sejmskih dni je omenjenih, med katerimi je bil največji Gregorjev sejem. Tu so se srečevali kmetje iz bližnjih krajev, sklepale so se kupčije, pa tudi brez veseljačenja ni šlo. Prebivalci so se na sejmske dni pripravljali že teden prej. Pripravljali so prostor za stojnice in živino, saj so imeli za krave, ovce in konje točno določeno mesto, uredili prostore za gostilne in »pušlšanke«. Po živino so na sejem prihajali tudi z Blok in iz Italije. Povedali so tudi, da se je na sejmu na Veseli gori lahko kupilo vse: od živali in kmečkega orodja do kovaških in pletarskih izdelkov, čevljev in lecta. Zanimivo je, da se je dediščina semanjih dni na Veseli gori ohranila do danes.

Ohranjanje rokodelske dediščine in Dežela kozolcev

V Šentrupertu rokodelske spretnosti ohranjajo v Etno družabnem društvu Draga in v Društvu podeželskih žena in deklet Šmarnice, z rokodelstvom pa se ukvarja še vrsta posameznikov – z obujanjem tesarskih znanj, pletarstva, vrvarstva, čipkarstva, kvačkanja, izdelovanja rož iz krep papirja in izdelave izdelkov iz ličkanja.

Prostor zaznamuje tudi edinstven muzej na prostem s kozolci, poimenovan Dežela kozolcev. V muzejski trgovini ponujajo vrsto rokodelskih izdelkov.

Več informacij:
www.sentrupert.si

LASDBK
Lokalna akcijska skupina
Dolenjske in Bele krajine

Škocjan – med zelenimi valovi

Za občino Škocjan je značilna raznolika pokrajina od vinskih goric do krške ravnine, s številnimi potoki. Pisatelj Prežihov Voranc je med svojim bivanjem na Dolenjskem obiskal tudi Škocjan in v svojem znanem potopisu *Od Mokronoga do Pijane gore* zapisal: »Hodil sem morda po najlepših krajih sveta, po krajih, ki so po svojem modrem nebu in po svojih prečudovitih barvah najlepši na Slovenskem.«

Tepež za srečo in blaginjo

Škocjan ima bogato kulturno dediščino. O tem pričajo ostanki nekdanjega srednjeveškega trga Gutenwerta, baročna oprema cerkva in zanimive šege in navade. Med slednje sodi tepežkanje oziroma tepežni dan, ko je bilo otrokom dovoljeno, da so s šibo tepežkali odrasle. Tepežkanju so se lahko ognili le tako, da so otrokom ponudili slaščice in druge dobrote. Tepežkanje ima zelo stare korenine, saj je povezano z dnem, ko je Herod v iskanju novorojenega Jezusa dal pomoriti otroke. Tepežkanje je pomenilo tudi blagoslov, saj naj bi z narave (šibe) prehajal na ljudi, predstavljal je tudi rodnost in življenjsko moč. Starejšim je pomenil obljubo zdravlja, dekletom uresničeno željo po dobri omočitvi, živalim v hlevu dobro rejenje, celo po deblih dreves je švrknila šiba, da bi naslednje leto dobro rodila. Kdor tepežkarjem ni odprl vrat, ga je čakalo celo leto nesreče.

Mlinarstvo

Nedvomno imata reki Radulja in Čolnišček ter njuni pritoki pomembno vlogo v življenju Škocjančanov. Ob njihovih bregovih rek je nekoč stalo veliko mlinov. Mlinarstvo je osnova za živilsko-predelovalne obrti in je tesno povezano s kmetovanjem, saj je bilo veliko t. i. kmečkih mlinov. Plačilo za mletje je mlinar dobil v naravi, tako da si je vzel delež moke ali otrobov. Pomemben je bil tudi mlinarski red in od tod prihaja rek »Kdor prej pride, prej melje«. Žal je mlinarska obrt na območju Škocjana zamrla.

Pletarstvo

Bregovi rek in potokov so s svojim bujnim rastjem omogočali razvoj pletarske obrti. S pletarstvom se ukvarja Janez Hočevar iz Dobruške vasi, ki izdeluje prekrasne košare, jerbace, cekarje in druge pletarske izdelke. Njegova želja je, da bi se rokodelsko znanje ohranilo in bi se pletarska obrt prenašala na mlajše rodove.

Janez Hočevar, košare

Knobleharjevo

Občina Škocjan praznuje 6. julija obletnico rojstva rojaka, misijonarja in raziskovalca osrednje Afrike, dr. Ignacija Knobleharja. Prazniku so nadeli ime Knobleharjevo. Iz Škocjana izvira tudi znameniti jezikoslovec, slovničar in prevajalec, profesor Fran Metelko.

Več informacij:

www.obcina-skocjan.si

LASDBK
Lokalna akcijska skupina
Dolenjske in Bele krajine

Prijazni škrat in zagonetni molivec

Vir življenjske energije

Ena izmed najpomembnejših naravnih danosti v občini Šmarješke Toplice je termalna voda, ki zaradi stika dinarskih podolij, ravnikov in planot s panonskim gričevjem in ravninami privre na površje v številnih termalnih izvirih, ki so neusahljiv vir življenjske energije.

Luknja škrata Vinija

Pred davnimi časi je pod vasjo Bela Cerkev potekal dolg rov, v katerem so po pripovedovanju starejših domačinov živeli majhni in prijazni škratje, ki so pomagali ljudem. Mir je pokvaril pohlepen mladenič, ki se je naselil v vasi in je škrate preganjal. Ti so bili pametnejši in se z njim niso želeli prerekati, zato so se po rovu umaknili na bližnji Vinji Vrh. Ljudje so mladeniča izgnali iz vasi, brez pomoči škratov pa so jim pretili hudi časi. Najstarejši škrat Vini je opazoval bedo vaščanov in se odločil vrniti v vas in jim pomagati. Bil je dejaven le ponoči, vhod v rov, v katerem se je skrival, pa se še danes imenuje Škratova luknja.

Orant

Orant ali molivec je najbolj znamenita najdba s pobočja Vinjega Vrha, ki upodablja človeško postavo z visoko dvignjenima rokama v drži molivca. Postava bronaste ga obeska je omejena s krogom, ki ga noge v spodnjem delu prestopijo. Sodi v pozno keltsko obdobje (1. stoletje pp. n.št.) in je edinstven v slovenskem mlajšem železnodobnem obdobju. Razlag motiva je več: prisposodba rojstva ali pa prestop magičnega risa, morda celo prestop nebesnega svoda v veselje. Lahko pa simbolizira onostranstvo, ki je človekovo upanje in zmaga nad smrtjo, kar črpamo iz bogatih mitoloških in religioznih predstav Keltov iz obdobja, ko je obesek nastal. Lahko ga primerjamo tudi z Da Vincijevo upodobitvijo Vitruvijevega človeka, ki z omejitvijo postave znotraj kroga ponazarja skladnost človekove figure, orant pa to popolnost ruši. Orant je postal prepoznaven znak občine Šmarješke Toplice, saj je osrednji lik celostne podobe Hiše žive dediščine, medgeneracijskega interpretacijskega centra dediščine. Njena vsebina nudi vpogled v življenje lokalnih prebivalcev skozi različne zorne kote in zgodovinska obdobja ter na inovativen način predstavi bogato kulturno dediščino območja Šmarjeških Toplic.

Orant ali molivec iz prvega stoletja p.n.št.

Škratova luknja

Več informacij:
www.smarjeske-toplice.si

Bele žene

Bele žene

V zavetju bistrškega skalovja in gozdov živijo raznoteri bitja. Gor v planinah, pri rdečih kamnih v Podgrajah, so Stene dobrih žena. Tam, za skalo v luknji, prebivajo bele vile, divje deklice, oblečene v dolge, bele obleke. Imajo tudi krila, da letijo preko neba. So mila, dobrosrčna bitja, ki pomagajo siromakom v stiskah in ženam pri porodu ter pastirje učijo spoznavati zdravilna zelišča in njih moči. Znajo tudi svetovati in sodelovati pri kmečkih opravilih. Svoje dolge noge si umivajo v Veliki vodi – v reki Reki, sledove njihovega plesa pa lahko srečamo na travnikih, kjer je v krogih položena trava. Bele žene so tudi strašno močne. A le do polnoči. Kar se ne naredi do takrat, ni nikoli končano. V tem času prenašajo naokoli skale – školje. V svojih krilih in predpasnikih – fertahih so nanosile težke, velike kamne v doline. Podškoške je dobilo ime po skalah, ki so jih vile nanosile s hriba nad potok. V njih so odprtine, kjer se igrajo otroci, med vojno pa so se tam skrivali partizani. Na skalah, ki so jih vile prinesle na ravnice, lahko vidimo tanke žlebiče – sledove vrvi, s katerimi so si pomagale.

Rokodelstvo

Ker nas obdajajo gozdovi, radi obdelujemo les. Spretno roke izdelujejo pletarske izdelke, nakit, posode, žlice, pohodne palice, slike, mlinčke, ure, piščali in celo trobente ter loke. Za okrasje se uporabljajo graviranje, slikanje, pirografija in posebna različica žganja »s strelo« v les, pa tudi ornamenti, ustvarjeni z lepljenjem in sestavljanjem različnih vrst lesa in furnirja.

Tekstil večinoma obdelujejo ženske roke, ki predejo in filcajo, vezejo, pletejo, kvačkajo in izdelujejo izdelke iz blaga za dom in oblačila ter šivane sodobne zbirateljske lutke.

Vezenine se v kombinaciji s papirjem uporabljajo pri izdelavi voščilnic, krep papir pa se spretno predeluje v tradicionalno izdelane rože. Za naše kraje so znane tudi pustne maske Škoromati in pirhi, okrašeni s praskanjem. Pridne roke izdelujejo keramiko, sveče in mila, sodoben nakit ter portrete iz naravnih materialov, ohranjeno pa je tudi znanje rokavičarstva.

Sonja Prosen, cvetlični portret

Tina Renko, lutka iz tekstila

Zelenikras

Več informacij:
www.las-snezniknanos.si

Lokalna
 Akcijska
 Skupina

med Snežnikom
 in Nanosom

Skrivnost presihajočih jezer

Srečko Likar, mikro mozaik

Edita Čotar, slike iz kamnov

Maja Modrijan, balerinke iz starih hlač

Zelenikras

Več informacij:
www.las-snezniknanos.si

Lokalna
Akcijska
Skupina

med Snežnikom
in Nanosom

Mlini in jezera

Na Pivškem se skrivnostno pojavlja in izginja kar 17 presihajočih jezer. Na zgornji Pivki je bil velik zidan mlin, ki je bil svojevrstno čudo: v sušnem vremenu ni imel vode, ko je močno deževalo, pa je pritekala voda kar iz zemeljskih votlin, pritisnila proti mlinu in zadosti je je bilo za pogon mlinskih kamnov. Tudi ob izviru Mišnik, ki je dobival vodo iz Parskega jezera, je nekoč stal mlin. Mlinarji so imeli čisto svoje vraže za klicanje dežja. Verjeli so, da polna luna prinaša dež. Zato so ji v času suše, ko je bila luna na začetku prvega krajca, pomagali. Ko niso mogli mleti, so sneli mlevni kamen, ga obračali in močili z vodo. To naj bi pomagalo polniti lunino sredico, ki je v prvem krajcu votla. Tudi vrtenje brusnega kamna in brušenje noža na njem naj bi imelo skoraj enak učinek. Toda polna luna je pogosto zatajila in suša se je nadaljevala. Takrat so mlinarji uporabili še zadnje sredstvo, ki so ga imeli na razpolago: s kamnom so v enakomernih presledkih tolkli po kovini – uro in tudi več. Po žerjavici pa so posipali moko tako dolgo, da se je že od daleč videl dim, ki se je dvigal proti nebu.

Rokodelstvo

Pri nas ne manjka rok, ki so še večje v ročnih delih – šivanju, vezenju, kvačkanju, pletenju, klekljanju, gobelini in polstenje nas še vedno spremljajo, tudi pri mlajših generacijah in v sodobnejših različicah. Z vozlanjem in zankanjem v kombinaciji z lesom nastaja nakit. Razvito je tudi rokodelstvo v kombinaciji s sodobnim oblikovanjem in reciklažo, pri čemer nastajajo na primer tudi čevlji iz rabljenih hlač. Les nas navdihuje za izdelavo košar in opletanje flaškonov ter za izdelavo pohištva, okvirjev, metel, grabelj in manjših izdelkov ter rezbarjenje. Iz kamenčkov in drugih naravnih materialov nastajajo manjše slike in mozaiki, stare razglednice se s šivanjem povezujejo v škatlice s pokrovom, poznamo ročno izdelavo papirja, pa tudi knjigovezništvo, izdelavo albumov in voščilnic ter rož iz krep papirja. Nekateri slikajo in tiskajo na blago ter papir. Pomembno je, da se je obdržalo tradicionalno kamnoseško rokodelsko znanje.

Nanoški privezi

Nanos je za Postojnčane enako pomemben, kot je Triglav za Slovence. Leta 568 se je nanj povzpel langobardski kralj Alboin, zato so ga začeli imenovati Kraljiška Rovna, Kraljevi vrh ali Kraljeva gora in Italijani mu še vedno tako pravijo. Pravijo pa, da je gora polna vode. Če se bo hrib kdaj odprl, bo zalilo celo Postojnsko kotlino. Takrat bodo morda ponovno v uporabi kovinski obroči, vdeleni v skale Nanosa. Ti so pred dawnimi časi, ko je bilo v kotlini še morje, služili za privezovanje bark in čolničev.

Mogočna Nanoška kača ropotača

V notranjosti gore še vedno živi boginja vode, ki ima moč, da povzroči sušo ali poplave. To je Nanoška kača, ki ima za moško roko debel život, dolga je več metrov, ima kratek in močan rep in podolgovato kosmato mačjo glavo, ki jo drži meter od tal. Po trebuhu je žareče rdeča kakor žerjavica, po hrbtu pa je črna. Po vratu in hrbtu je poraščena z valovito ščetinasto dlako, na glavi pa ima rdečo rožo ali krono. Giblje se hitro in nenavadno, ob tem pa predirljivo piska ali brlizza, zato ji pravijo tudi Brliški ali Kača ropotača. Enkrat na leto gre z Nanosa v Javornike in nazaj. Vsakih sedem let se odpravi proti Snežniku. Ko leze čez njive in travnike, se zemlja tresne in vse močno bobni in ropota. Vsakih sto let tudi žvižga. Ko so nekoč v Stranah avgusta kosili, so videli ožgano sled premera okoli dvajset centimetrov. Še danes mnogi vidijo potlačeno travo, ki jo pušča za seboj, kakor bi kdo vlekel po tleh kakšno žrd – lesen drog. Skrivnostna sled se od časa do časa vije čez travnike in njive.

Rokodelstvo

Poleg moških tudi več ženskih rok zna plesti košare, pa tudi delati izdelke, gnesti glino, polstiti, tkati, šivati, vesti, kvačkati in plesti. Prav tako slikamo na les, izdelujemo panjske končnice in rezbarimo, iz lesa izdelujemo pohištvo, sklede, nakit, kipe in celo otroška igrala v obliki gradov. Obdelovati znamo tudi kamen, izdelovati mozaike in oblikovati usnje. Mlajše generacije oblikujejo tekstil v kombinaciji z ilustracijo, vezenjem in sodobnimi tehnikami laserskega izreza ter kaširane izdelke.

Jana Šepec, keramika s tehniko "kačice"

Mateja Premrl, tekstilno oblikovanje

Zelenikras

Več informacij:
www.las-snezniknanos.si

Lokalna
 Akcijska
 Skupina

med Snežnikom
 in Nanosom

Turška srebrnina pod koroškimi lipami

Najevska lipa

Pletarski izdelki Jožeta Ramšaka

Slovenija, moja dežela, z lipovim listom. »Lipa zelenela je ...« je skoraj ponarodela pesem skladatelja Davorina Jenka. 'Lipa' je bil predlog za poimenovanje slovenskega denarja. Le zakaj je lipa že davno simbol slovenstva? Morda zato, ker bujno požene mlade veje tudi iz panja posekanega drevesa in raste naprej. Tudi Slovenci smo trdoživi; kljub burni zgodovini smo se ohranili in svoje moči črpamo iz globokih korenin, iz izročila naših prednikov. Ob lipi se je v preteklosti odvijalo javno vaško življenje. Pod njo so se sestajali hišni gospodarji, ko so odločali o skupnih zadevah vasi. Takšni zbori so bili ponekod do začetka 16. stoletja javnopravne narave (npr. sojenje). Na stalnost zborovanja pod lipo kažejo kamni, na katerih so možje sedeli; vsaj delno so se ohranili do začetka 20. stoletja.

Najevska lipa

Po Koroški rastejo mogočne lipe ob prenekateri stari domačiji. Najstarejša je Najevska lipa (Najevnikov lipovec), ki so jo zasadili blizu Najevnikove domačije na Ludranskem Vrhu v Občini Črna na Koroškem in velja za lipo z najdebelejšim deblom v Sloveniji. Preden so jo leta 1993 sanirali, je njen obseg meril 11,24 metra. Vendar je del debla propadel in danes obseg drevesa meri 10,70 metra, v višino pa sega 24 metrov. Njene starosti ni mogoče ugotoviti, ker je debla votlo, ocenjujejo pa, da je stara med 500 in 750 let.

Legenda pravi, da je turški paša zbral četo in jo mahnil po cesti proti Črni. Pod Najevnikovim križem so sedli k počitku in tam zasadili dvanajst lip. Pod nje je paša zakopal za celo svatbo zlatega in srebrnega jedilnega pribora. Zarekel se je, da bodo Turki čez sto let spet obedovali na Ludranskem Vrhu. A Turkov nikoli več ni bilo pod Najevsko lipo.

Srečanje državnikov

Od leta 1991 se pod njo na povabilo Občine Črna na Koroškem srečujejo državniki Slovenije. Srečanje je v zadnjih letih dobilo vseslovenski pomen. Na njem se poleg bogatega kulturnega programa odvija razpravljanje/razmišljanje na določeno aktualno tematiko. Teme zadnjih let so bile: Pogled žensk na odgovornih položajih na aktualne zadeve tega časa, Odgovornost za javno besedo, Brez-mejna svoboda in Za jezik se je treba boriti. Tako nas Najevska lipa že veliko let združuje.

Več informacij:
www.crna.si

Perkmandlc – rudarski škrat

Lakomnost ni lepa čednost

Nekoč, pred mnogimi leti, ko so rudarji svinčevo rudo pridobivali še na zelo preprost način, sta dva rudarja rudo kopala v severnem pogorju Pece. Težko sta živela, doma sta imela polno hišo otrok. Nista vedela, ali jim bosta naslednji dan še lahko dala kruh na mizo.

Naenkrat je zapihal veter, ki je ugasnil njuni svetilki. Znašla sta se v popolni temi in se pričela spraševati: »Kaj sedaj?« V popolni tišini sta slišala celo bitje lastnega srca. Potem sta v daljavi zaslišala korake. Ti so se približevali, vedno bližje in bližje so bili, dokler se niso ustavili tik za njima. Iz teme se je pojavil glas: »Pred vama se bo odprla luknja, polna diamantov in dragih kamnov. Vzemita samo toliko, kolikor rabita za preživetje!«

Pred njima se je res odprla ozka špranja, iz katere se je bleščalo. Rudarja sta previdno zlezla vanjo, zelo je bilo tesno. Luknja je bila, kot je rekel glas, polna diamantov in dragih kamnov. Vse se je bleščalo, lesketalo. Vsak izmed njiju je previdno vzela nekaj koščkov in že sta hotela oditi, ko ju je naenkrat zagrabila lakomnost – drage kamne in diamante sta si natrpala v žepe, klobuke, za rokave. Zlezla sta nazaj v rov ter se odpravila proti izhodu. Pred sabo sta že videla svetlobo dneva. Vesela sta bila, saj sta bila bogata in jima ne bo treba več delati. Takrat pa se je za rudarjema zabliskalo in glasno zagrmelo, ponovno sta zaslišala glas: »Pohlepneža! Bila sta lakomna! Naj se vama diamanti na svetlobi dneva spremenijo v navaden kamen!« In res, ko sta rudarja prišla domov, sta imela polne žepe, klobuke in rokave navadnega kamnja. Rudarji so v Mežici več kot 300 let iskali tisto luknjo z zakladom, pa je žal (še) niso našli.

Rudnik in druge zanimivosti vabijo v Mežico

To je legenda o Perkmandlcu – rudarskem škratu, ki nas opozarja, da človek nikoli ne sme biti lakomen, saj lahko zaradi tega izgubi vse, kar ima. Opisani legendi lahko v živo prisluhnete točno tam, kjer je škrat doma – v nekdanjem rudniku svinca in cinka v Mežici, danes turističnem rudniku in muzeju, ki vabi na dogodivščine. Skozi rudnik se obiskovalec lahko poda z vlakom, s kolesom ali kajakom. Rudarstvo je močno zaznamovalo kraj in prebivalce. Zaradi izjemne kulturne, geološke in naravne dediščine je Mežica ena izmed štirinajstih občin, ki so vključene v čezmejni Geopark Karavanke.

Škrat Perkmandlc, ki ga je izdelal Rudi Novak

S kajakom skozi turistični rudnik v Mežici

Spomenik rudarjem v Mežici

Več informacij:
www.podzemljepece.com
www.mezica.si

Nekoč je bilo jezero

Pripoved o nastanku Prevalj se začne s pripovedjo o jezeru. Na Temelnovem vrhu je stal grad, tri grajske hčerke so v viharju v jezeru utonile ... Jezero je odteklo, ljudje so se naselili na ravnino nekdanjega jezera in vzkliko je življenje med Peco in Uršljo goro. Po storiji o treh graščakovih hčerah je nastala celostna podoba Občine Prevalje.

Gora, sopotnica koroških generacij

Šenturšelski kmetje so zgradili cerkev na Uršlji gori, baje zaradi petih reči, ki naj bi jih pod zavetjem svete Uršule ne zmanjkalo: dobrotljivosti, kruha, mošta, volne in prave vere.

Razcvet v času železarstva

V začetku 19. stoletja, ko Prevalj še ni bilo, se je pripeljal baron August von Rosthorn s parom vrancev in obstal pri Logarju – Ahacu, tedaj edini gostilni. Ustavil se je in skupaj z bratom pričel z industrializacijo. V virih najdemo, da zaradi Logarice: »K ocvrtim postrvim je postavila Logarica skledo strojskih "rdečih črnici" in je imel Rosthorn dopadnje nad brusnicami in životno Logarico in ostal.« Izpod zemlje Volinjaka se je valil rvavi premog, v srcu doline je zacvetelo železarstvo. Rodile so se Prevalje in leta 1863 je tod prvič zasopihala lokomotiva. Slavo so železarjem prinesle železniške ose in tirnice, ki jih je Železarna Prevalje izdelovala za železno cesto po vsej Evropi.

Tod so živeli ustvarjalni in pridni ljudje

Tu so se rojevale knjige v Mohorjevi družbi (1919–1927), rodila se je Bralna značka (1961), ljudje so zaznamovali in zaznamujejo čas in prostor s posebno energijo in ustvarjalnostjo v širšem evropskem prostoru. Za sabo puščajo sledi pridnih rok, znanja, rasti, odličnosti, ki bodo sporočale: »Tod so živeli pridni in ustvarjalni ljudje.«

Z zgodovino in kulturo zaznamovani

Poljana je z zgodovino zaznamovana, na čezmejnem območju je danes živahen preplet sodelovanja in čezmejnih poti s sosednjo avstrijsko Koroško. Družijo nas projekti s področja kulture, turizma, gospodarskega sodelovanja, povezujejo nas jezik in prijateljstva. Obiskovalce vabijo možnosti pohodnih in tematskih poti, gorskega kolesarjenja ter številni dogodki dejavnih društev. Odpočijemo se lahko na samotnih poteh, navdušuje slikovita okolica, kašče, sledi mlinov, sakralna znamenja, zvonovi cerkva pa zvonijo k miru in spokoju. Ob vsem tem turistične kmetije ponujajo izvirne jedi. Nekoč je bilo tod jezero, danes je tu kraj z energijo in vizijo razvoja.

Graščakove hčerke

Kovač Bernard Rebernik

Več informacij:
www.prevalje.si

Jeklo in čipke

Občina Ravne na Koroškem, znana po več stoletni jeklarski tradiciji, obsega slikovito pokrajino spodnjega dela Mežiške doline ob meji z Avstrijo. Njen osrednji del odlikuje gostejša poseljenost doline z mestnim središčem Ravne na Koroškem, okoliške hribe pa po večini pokriva gozd. Na tem geografsko razgibanem prostoru so ohranjeni številni biseri narave in bogata kulturna dediščina. Spomeniki, dokumenti časa, govorniki zgodbe o življenju ob reki Meži ter na pobočjih Uršlje gore in okoliških hribov.

Mesto forme vive

Plemenito jeklo je eden od simbolnih materialov industrijske ere, zato ni naključje, da so jeklene skulpture forme vive našle svoje mesto na Ravnah. Monumentalne kovinske kiparske kompozicije so se, s smotno razporeditvijo v okolje, vrasle v podobo mesta in vabijo obiskovalce, da prisluhnejo njihovi govornici. Čeprav nagovarjajo z abstraktno likovno govorico, so postale njegov nepogrešljiv del in simbolni izraz štiristo let stare tradicije fužinarstva v teh krajih ter sestavni del življenja mesta, njegovih parkov in drugih zelenih površin. Med letoma 1964 in 2014 so umetniki iz različnih držav na devetih mednarodnih simpozijih v sodelovanju z mojstri iz ravenske jeklarne ustvarili izjemne umetnine iz železa in jekla, ki bogatijo arhitekturno podobo mesta in krajev po Mežiški dolini. Skulpture predstavljajo neprecenljivo zakladnico sodobnih likovnih zamisli, saj omogočajo zgovoren vpogled v stremjenja svetovnega kiparskega ustvarjanja v zadnjih desetletjih. Jeklene skulpture forme vive so dale ustvarjalni navdih tudi klekljaricam sekcije Lipa Ravne na Koroškem pri Društvu klekljaric Koroške. V čipki so upodobile enajst skulptur, ki so na ogled v okviru stalne razstave forme vive Ravne.

S sintagmo »forma viva« izražamo idejo svobodnega in neodvisnega plastičnega oblikovanja, v našem primeru iz izvorne surovine – jekla. Plemenito jeklo je simbolni material industrijske ere, ki je zgodovinsko zaznamoval mesto Ravne na Koroškem in njegov razvoj. Umetniki so v prvi vrsti upoštevali tradicionalni kiparski material našega jeklarskega okolja.

Forma viva Johannes Vogl – Meteorit

Meteorit, klekljana čipka Lucije Petrušič, avtorica vzorca Mira Časar

Forma viva Graziano Pompili – Sončna hiša

Sončna hiša, klekljana čipka Nade Štajner, avtorica vzorca Terezija Kordež

Več informacij:
www.ravne.si
www.fvr.si

Bloško smučanje

Smuči ali po bloško sm'či, ki jih izdeluje Miran Šraj

Prireditev Smučanje po starem na Blokah

Zelenikras

Več informacij:
www.bloke.si
www.zelenikras.si

LAS Notranjska
 Lokalna akcijska skupina Notranjska

Valvasor je v Slavi vojvodine Kranjske takole zapisal o prebivalcih Blok: »Kmetje tukaj poznajo redek izum, ki ga nisem videl v nobeni drugi deželi; pozimi, ko leži sneg po visokem hribovju, se v dolino spuščajo z neverjetno naglico. V ta namen vzamejo dve leseni deščici, ki sta ukrivljeni in zavihani navzgor. Na sredini je usnjen jermen, v katerega potisnejo nogo. Poleg tega ima kmet v rokah še čvrsto gorjačo, ki si jo da pod pazduho in se ob njej drži močno nazaj, da mu je v oporo in krmilo ... Potem gre tako urno navzdol, da skoraj presega vsako domišljijo.« Glede na do zdaj opravljene raziskave so bili Bločani v takratnem obdobju edini v srednji Evropi, ki so uporabljali smuči pri hoji in vijuganju po snegu.

Bloške smuči kot prometno sredstvo in za zabavo

V času zime so na Bloški planoti in v Vidovskih hribih sneg in snežni zameti popolnoma onemogočili kakršenkoli promet. Tako so bili Bločani primorani hoditi s smučmi po raznih opravkih: smuči so jim služile pri oskrbovanju z različni potrebščinami, odnašanju žita v mlin, pri lovu, trgovanju z živino in gospodarskih opravilih. Na smučeh so vasovali in svatovali, ob nedeljah hodili k maši, ob koncu življenjske poti pa so na posebnih pogrebnih smučeh pokojnika pospremili na zadnjo pot.

Mladina je smuči uporabljala predvsem za zabavo. Izmišljali so si vrsto načinov drsanja na smučeh. Po hribu navzdol so se drsali v raznih telesnih držah: sede, kleče, leže, na trebuhu ... Na pustni torek »p'pst'n dan« so smučanju pripisovali prav posebno čarodejno moč, kajti po starem verovanju neko neprekinjeno in dalj časa trajajoče gibanje, drsanje in poskakovanje na smučeh učinkuje na zemljo in njeno rodovitnost ter pospešuje rast nekaterih pridelkov.

Izdelava smučí

Bločani so smuči izdelovali sami. Najpomembnejša je bila izbira pravega lesa. Največkrat je bil to bukov les, pa javorjev, jesenov in češnjev. Tudi danes jih še vedno izdeluje bloški mizar. V spomin na bogato smučarsko tradicijo Športno društvo Bloke vsako leto v februarju pripravi prireditev Bloški teki in občasno dogodek Smučanje po starem.

Skrivnostno jezero

Cerkniško jezero je največje presihajoče jezero v Evropi. Pojavi se na kraškem polju, ki leži med Javorniki ter Slivnico in v suhem delu leta izgine. Spreminjajoče se jezero omogoča zelo različne dejavnosti: veslanje, ribarjenje, sprehajanje, košnjo, zaradi nevsakdanje lepote pa privlači turiste. Tako kot je čudežno samo jezero, so čudežne roke ustvarjalcev, ki ob njem bivajo in ustvarjajo.

Zgodba o nastanku Cerkniškega jezera

Nekoč, davno tega, sta se na Cerkniškem v nebo dvigovala dva gradova – vsak na svojem koncu doline. Prvi, karlovški, se je nahajal v bližini ponorne jame Karlovice, drugi, šteberški, pa na nasprotni strani ob izviru pod Križno goro. Ni bila le razdalja tista, ki je ločevala grajski družini, pač pa tudi sovraštvo. Graščaka sta bila v nenehnem sporu zaradi posesti ob vodi, ki je izginjala v tla.

A s časom so prišli novi rodovi. Med šteberškim sinom in karlovško hčerko je vzknila velika ljubezen, ki so ji starši nasprotovali. Vseeno se je mladi Šteberčan odločil prositi Karlovčana za roko njegove lepe hčerke. Slednji mu je postavil skoraj nemogoč pogoj: »Če se s čolnom pripelješ čez to polje, ti dam hčer za ženo«. Žalosten Šteberčan je ob vračanju domov srečal povodnega moža Jezerka. Jezerškemu možu se je mladenič zasmilil, zato mu je svetoval, naj izdelava železno mrežo in skupaj z lesom, prodrom in zemljo zapre požiralnik. Ker tako voda ni mogla več odtekat v globine, je zalila celotno dolino in nastalo je današnje Cerkniško jezero. Šteberčan je preko nastalega jezera s čolnom prišel po nevesto, a Karlovčan ni držal besede. Ljubezen pa se je nadaljevala in mladenič je vsako noč veslal do ljube, ki mu je na okno svoje sobe postavljala luč, da ne bi zašel v temno noč.

Ko je graščak opazil skrivno druženje mladih, je neke noči naročil hlapcu, naj prestavi luč nad jamo Karlovice. Tisto noč je Šteberčan veslal proti lučki, ki je stala pred nevarno odprtino. Ko je priveslal v bližino, mu več ni bilo pomoči in pogoltnila ga je deroča voda. Ko je lepa Karlovčanka izvedela za usodo najdražjega, je sama skočila čez grajsko obzidje v jezero in utonila. Nesrečnih zaljublencev ni več, ostajata pa ljubezen in Cerkniško jezero.

Jezero, ki vedno znova očara in preseneti

Cerkniško jezero, ko ga napolni voda

Tako kot je čudežno samo jezero, so čudežne roke ustvarjalcev, ki ob njem bivajo in ustvarjajo. Ena izmed njih je Daška Damijana Škrj iz Begunj pri Cerknici, oblikovalka srčnih lesenih izdelkov.

Zelenikras

Več informacij:
www.notranjski-park.si
www.cerknica.si
www.zelenikras.si

LAS Notranjska
 Lokalna akcijska skupina Notranjska

Lov na polhe v Loški dolini

Bojan Štefančič iz Puboda nadaljuje tradicijo izdelovanja lesenih pasti za polhe.

Grad Snežnik, eden od dveh gradov v Sloveniji z ohranjenimi avtentičnimi interierji.

Zelenikras

Več informacij:
www.loška-dolina.si
www.zelenikras.si

Polharska veselica

V vasi je bilo veliko strastnih polharjev, ki so se držali starih običajev in reda. Vsako leto so se sestali pred začetkom polšje sezone in se pripravljali na polharsko veselico. Ta se je odvila v Rajpah pod Blouoščkam ali v Javorju ali pa kje drugje. Leta 1939 so organizirali veselico in tam je bilo tudi nekaj polhark, domačink iz bližnjih vasi. Ljudje so od doma prinesli ocvirkovo patico, žganje, vino ter ostalo jedačo in pijačo. Bodoče polharje so tedaj krstili, da bi bili sprejeti v družčino in bi imeli pravico do polhanja. Kandidat je moral biti pogumen, star od 15 do 18 let in se je moral zaobljubiti, da ne bo lovil pred uradnim začetkom sezone. Prvi večer je moral novinec loviti s starim polharjem, da si je nabral lovskih veččin. Takrat je bila res prava veselica, že naslednjega leta pa je mrgolelo vojakov, ki so gradili Rupnikovo linijo in se pripravljali na vojno.

Polšji lov in polšje skrinjice

V krajih na Notranjskem ima polšji lov bogato tradicijo. Prva pričevanja o lovu na polhe segajo v leto 1240. Polhi so bili pomemben vir beljakovin, maščob in tudi dodatnega zasluzka. Polšja mast je veljala za zdravilno, zlasti pri celjenju ran. Tradicionalni lov na polhe se začne nekaj dni pred svetim Mihaelom (29. septembra) ali po njem – takrat je meso polhov že okusno in stari samci imajo zimsko dlako. Navadno polhar pasti nastavi zvečer, z lučjo še enkrat pregleda stave in polšne, nato gre domov spat in se vrne zjutraj. Najprivlačnejši je gotovo nočni lov enega polharja, dveh ali pa skupine s škincami, lisicami in pehki. Še danes se v Loški dolini zbirajo polharji, ki skupaj lovijo polhe, nato pa pripravljajo dobrote, kot so pečen polh, polšja obara, polšji golaž ter ostale. V Loški dolini se ohranja tradicija izdelovanja lesenih pasti za polhe, ki so velikokrat označene z inicialkami ali znaki lastnikov. Polharska noč je družabna prireditev, ki predstavlja tradicijo in ohranja dediščino lova na polhe. V pestro dogajanje vsakoletne oktobrske Polharske noči obiskovalce uvede vsakoletni tek Po polhovih stopinjah.

Dobro polje in kraške jame

Občina Dobropolje se deli na dva dela – na Dobropoljsko in Struško dolino s središčem Videm. Širši severozahodni in osrednji del prekriva dobra zemlja (od tod naj bi izhajalo starodavno ime Dobropolje), jugovzhodni del pa je pretežno mokroten. Središče severnega dela so Ponikve, južnega Videm. Za pokrajino je značilno suho kraško polje, ki je brez stalnih vodotokov. Ob večjem deževju priteče potok Rašica, ki sicer običajno ponikne v vasi Ponikve, do Dobropoljskega polja. Voda preplavi dolino vse do Strug na jugovzhodnem delu doline, zato so za to pokrajino značilne številne kraške jame.

Umetnost upodabljanja

Oblikovanje v lesu je značilnost tega prostora. Svoj vrh je doseglo v kmečkem stavbarstvu, oblikah zgradb, stavbnih podrobnostih in notranji opreми. Kozolci in podi so zadnje priče lesene stavbarske tradicije, ki se je prav na teh zgradbah oblikovno razživela na svoj način. Kozolci ob robu Zdenske vasi z drobnimi detajli in zgodovinsko sporočilno vrednostjo predstavljajo vrhunec podeželske arhitekture v Dobropoljski in Struški dolini. Zidane vaške kapelice in poljska znamenja z rezbarskimi deli so estetski poudarki v pokrajini, v opreми hiše in hkrati galerija izdelkov ljudskih podobarjev. Največ podobarjev je bilo v Zagorici, rojstni vasi slovenskih umetnikov Franceta in Toneta Kralja.

Zobotrebčarstvo

Zobotrebčarstvo je bila včasih nestalna hišna obrt, ki je bila doma predvsem v okolici Dobropolja, s katero so se ukvarjale pretežno ženske. Ker delo ni težko in poleg majhnega nožka ne potrebuješ drugega orodja, so lahko v zimskem času, ko ni bilo drugega dela, izdelovale »klince« in jih prodajale končnim kupcem. Zaslужek ni bil velik, vendar so si z delom čez zimo lahko privoščile nove čevlje ali obleko.

Izdelovanje zobotrebcev

Več informacij:
www.dobropolje.si

LAS Po poteh dediščine od
 Turjaka do Kolpe

Kočevsko – skrivnostni gozd Slovenije

Od kočevskih Nemcev do samostojne Slovenije

Kočevsko zaznamuje posebna zgodovina. Skoraj 600 let so tu živeli kočevski Nemci, ki so predstavljali kulturni in jezikovni otok sredi slovenskega ozemlja. Spomini nanje živijo še danes, največ pa jih je shranjenih v Pokrajinskem muzeju. Ta domuje v nekdanjem Sokolskem, danes Šeškovem domu, kjer je leta 1943 zasedal zbor odposlancev slovenskega naroda. Kočevsko so močno zaznamovali povojni dogodki, med katerimi so bili poboji v Kočevskem Rogu leta 1945, oblikovanje obsežnega varovanega področja s posebnim pomenom in podzemnimi objekti, ki si jih je dandanes mogoče tudi ogledati. Izjemno pomembna je vloga Kočevskega v vojni za samostojno Slovenijo, saj je bila prav tukaj utemeljena Manevska struktura narodne zaščite, brez katere ne bi bilo mogoče ubraniti neodvisnosti Slovenije. Danes je mesto Kočevje gospodarsko, turistično, kulturno in izobraževalno središče Kočevskega. V letu 2018 je občina Kočevje prejela Zlati kamen, nagrado za razvojno najbolj prodorno občino leta.

Eleonorina žajfa z motivom smreke Petre Draškovič Pelc

Skodelica Martine Osmak

Najbolj naravno ohranjeni del Slovenije

Kočevsko spada med najbolj naravno ohranjene predele Slovenije in tudi Srednje Evrope. Kar 90 % pokrajine pokrivajo gozdovi, med katerimi prevladujejo dinarski gozdovi jelke in bukve. Posebej ponosni so na šest ohranjenih pragozdnih ostankov, med katerimi je bil pragozd Krokark leta 2017 vpisan tudi na seznam svetovne dediščine UNESCO.

Gozd daje les in navdih

»Kočevsko – Skrivnostni gozd Slovenije« je blagovna znamka, ki pokriva občine Kočevje, Kostel in Osilnica in predstavlja najbolj ohranjen in zaokrožen gozdni habitat v Evropi z izjemno bogato zgodovinsko in kulturno dediščino. Ponuja veliko različnih aktivnosti: pohodništvo, kolesarjenje, vodne športe, ribolov, jahanje, fotolov (opazovanje živali), potapljanje, ogleda in izlete ter pester program kulturno-umetniške dejavnosti (koncerti, gledališče, kino in ostali kulturni dogodki). Že v preteklosti je bil gozd vir lesa, iz katerega so prebivalci Kočevske izdelovali različne uporabne predmete. Kočevjarji so sloveli po posodah, izdelovali so žlice, velnice, nečke, kmetijsko orodje in pohištvo. Tudi danes je les cenjena surovina, iz katere rokodelci ustvarjajo svoje mojstrovine, gozd s svojimi prebivalci pa daje navdih za nove rokodelske izdelke.

Več informacij:
www.kocevje.si

Kostel – dežela vode

Kostel, zemljepisno razgibana in etnografsko zanimiva pokrajina, leži na jugovzhodni meji Slovenije. Reka Kolpa že od nekdaj kroži življenje Kostelcev, saj se ob tej naravni ločnici ni ustvarila le meja med slovenskim in hrvaškim jezikom, pač pa tudi politična meja med Hrvaško in nekdanjo Kranjsko ter današnjo Slovenijo. Reka Kolpa je razvojna os turizma, saj poleg ribolova omogoča tudi druge športe, predvsem plavanje, rafting ter vožnjo s kajaki in kanuji.

Grad Kostel

Tako pokrajina kot prebivalci so dobili svoje ime po kostelskem gradu oz. naselbini pod njim, ki je prvič omenjen kot Costel leta 1336. Grad, zgrajen na koničastem hribu nad Kolpo, so imenovali Castell, Khostil, Kostel, v nemški obliki pa se omenja kot Graffenwarth (grofovska straža). Grajski kompleks je drugi največji na slovenskem, takoj za celjskim, saj združuje grad, živeče naselje pod njim ter cerkev Sv. Treh kraljev. Grad Kostel predstavlja najpomembnejšo zapuščino kulturne dediščine, ki je trenutno v državni lasti.

Fiks-niks – obzerantski srečelov

Krošnjarjenje ali obzeranje je bilo v Kostelu razširjeno vse do druge svetovne vojne. Trgovali so z živino, pridelki in platnom po deželah avstrijske monarhije. Hkrati so tihotapili sol, oljčno olje, tobak in razne dišave v značilnem krošnjarskem košu. Obzeranti so s seboj nosili tudi neke vrste srečelov, igro fiks-niks.

Klekljanje

Začetke klekljanja na Kostelskem povezujejo s težkimi gospodarskimi razmerami, še zlasti v obdobju med obema vojnama. Moški so služili denar s krošnjarjenjem, za ženske pa so bila ročna dela priložnost za skromen zaslužek. Z željo, da ljudem v gospodarsko pasivnih krajih pomaga do zaslužka, je Državni osrednji zavod za žensko domačo obrt iz Ljubljane ustanovljal čipkarske tečaje in šole tudi v krajih, ki tradicije klekljanih čipk niso poznali. Na južnem robu slovenskega ozemlja je delovala Državna čipkarska šola Fara. Po ustnem izročilu in redkih navedbah v literaturi je bila ustanovljena leta 1923. Delovanje šole je prekinila vojna. Naročil ni bilo več. Nekoč živahno druženje žena ob klekljanju je za desetletje povsem zamrlo, a je leta 2001 ponovno oživelo pod okriljem Turistično športnega društva Kostel.

Klekljane čipke članic TŠD Kostel

Grad Kostel

Več informacij:
www.kostel.si

LAS Po poteh dediščine od
Turjaka do Kolpe

Med hribe ujeta dolina

Članice Društva upokojencev še ohranjajo znanje predenja.

Občina Loški Potok leži na meji med Dolenjsko, Notranjsko in Gorskim Kotarjem. To je razgibana pokrajina visokih hribov in podolij, odmaknjena od glavnih prometnih tokov, zato je tu narava še zelo ohranjena. Območje je del dinarsko-kraškega sveta, zato so se tu izoblikovali kraški pojavi, kot so uvala, kraško polje s ponikalnico, številne vrtače in manjše jame. K pesti podobi prispevajo tudi obdelane kmetijske površine, v času košnje pa predvsem ostrnice, to so več metrov visoke olupljene smreke, na katerih kmetje sušijo seno.

Retijska uvala je največja in ena najlepših uval v Sloveniji. Na njenem robu je največja vas Loškega Potoka – Retje, na jugu jo omejuje Hrib, na severu pa se zaključuje s cerkvijo sv. Florijana. Obdajajo jo iglasti gozdovi. V času močnega deževja se uvala spremeni v jezero.

Grič Tabor s svojo izpostavljeno lego dopolnjuje sliko izrazitega krajinskega območja. Od tu je lep razgled na vse vasi v občini. Tu je bilo prazgodovinsko gradišče, sedaj pa tu stojita cerkvi sv. Lenarta in sv. Barbare. Zasluge za zasnovno teh cerkva pa je treba pripisati mogočnemu taboru, ki je stal tu že pred več sto leti, zgrajenemu za obrambo pred turškimi vpadi v 16. stoletju.

Hrvatariji

Tesarska, na dolg lesen roč nasajena sekira – plenkača, je zaznamovala gospodarsko življenje prebivalcev Loškega Potoka v preteklosti. Ker zemlja z rodovitnostjo ni bila kaj prida radodarna, pa tudi vremenski pogoji vse prej kot primerni za obilnejše letine, so prebivalci teh krajev svoje preživetje iskali v obsežnih gozdovih. Gozdarstvo in lesarstvo sta zaznamovala številne generacije do današnjih dni. Tako so moški hodili na delo pretežno v Slavonske gozdove Hrvaške- tako so dobili ime Hrvatariji. Prekrižani plenkači – poleg medveda - še danes krasita grb občine.

Predenje volne

Nekdaj so ženske pozimi predle volno na kolovratu. Volno so uporabile za pletenje nogavic, rokavic in moških brezrokavnikov. Slednji so bili zelo primerni za delo v gozdu, saj poleti volna hladi, pozimi pa greje. Predenje volne je bilo priložnost za zaslužek. Nekatere vdove ali samske ženske so predle skozi celo leto, saj je to zanje pomenilo preživetje. V Loškem Potoku se še vedno ohranja tradicija predenja.

Več informacij:
www.loski-potok.si

Dežela Petra Klepca

Območje Osilnice je bilo že zgodaj naseljeno, o čemer pričajo najdbe ostankov lončenih posod in jamskega medveda, ki so jih našli v Polički jami, našli pa so tudi ostanke iz halštatske in rimske dobe. O turških vpadih priča ledinsko ime njiv Za taborom in različica pripovedke o Petru Klepcu, ki je ob pomoči vile dobil nadnaravno moč in pregnal Turke. Po prvi in drugi svetovni vojni se je začelo izseljevanje in se zaradi težkih pogojev ter odmaknjenosti od središč v naslednjih letih nadaljevalo. Ponovni poskus razvoja se je začel z vzpostavitvijo občine leta 1994. Novo zgrajena cesta med Kočevsko Reko in Osilnico je za občino življenjskega pomena, saj je odprla nove možnosti za zaposlitve in s tem se je poseljenost tega obmejnega območja ohranila. Obenem se je turistom odprla nova pot do enega najprivlačnejših območij Slovenije.

Prvinska narava

Visoko hribovje, skalnati previsi, številni potoki in reka Kolpa, ki dolini daje poseben pridih, ponujajo vsakemu obiskovalcu nešteto možnosti za sprostitve in zabavo, od kopanja in ribolova do raftanja, rečnega boba in kajaka oziroma kanuja. Prava posebnost Osilnice je tudi rastlinstvo. Gozdovi na tem območju so listnati in mešani, prisotna pa so tudi rastišča redkih in zanimivih rastlin: dišečega volčina, jesenčka, planike, kranjske lilije, ponekod narcise, najdemo pa tudi čvrsti in zeleni šaš, svišč. Tu prebiva tudi veliko vrst divjih živali. V stenah Loške stene domujejo gamsi in sivi orel, v Kolpi pa postrvi, lipani in sulci.

Urmoharji

Za Osilniško dolino je bilo v preteklem stoletju značilno urmoharstvo, ki ga drugje v Sloveniji niso poznali. Urmoharji so bili prodajalci in popraviljalci ur, ki so šli s trebuhom za kruhom, s košem na hrbtu, v katerem so imeli orodje za popravilo ur in tudi ure za prodajo. V svet so odhajali, ko je bilo spomladi delo na polju opravljeno, in se za vrnili pred košnjo. Jeseni so se ponovno odpravili za zaslužkom, tja do Miklavževega ali božiča. Tako so urmoharji skrbeli za družine, saj jih na skromni zemlji niso mogli preživeti.

Izdelovanje rož iz papirja

Umetnost izdelovanja rož iz papirja so poznali tudi v Osilniški dolini. Rože iz papirja so nekdaj krasile oltarje vaških cerkva, svete podobe in tudi ogledala v domačih hišah. Neveste so nekoč imele na glavi venčke in v rokah šopke iz papirnatih rož. To znanje se v Osilniški dolini še vedno ohranja.

Marija Šercer in Marija Štivec predstavljata rože iz krep papirja na prireditvi.

Kuželjsko okno

Več informacij:
www.osilnica.si

LAS Po poteh dediščine od
Turjaka do Kolpe

Rokodelski biser Slovenije

Uhani ribice Marje Kos Lesar

Ribniška dolina leži na kraškem polju med Malo in Veliko goro. Na jugu se razteza Dolenjevaško polje s Prigorico in Dolenjo vasjo, proti severu pa se dolina dvigne v slikovita Slemena s središčem Sveti Gregor. Poleg Bistrice, ki ponikne pri Sveti Marjeti, se po polju prepletajo še ponikalnice Ribnica in Rakitnica s izvirova v obliki obrha ter Tržiščica, ki odteče v ponorno jamo Tentero. V Ribniški dolini je več pohodniških poti, med katerimi je najbolj obiskana Ribniška naravoslovna pot do Sten svete Ane. Ribnica velja za enega najstarejših trgov na Kranjskem. Od srednjega veka dalje je upravno, gospodarsko in kulturno središče in tudi danes ohranja podobo srednjeveškega trga, ki se konča z mogočno župnijsko cerkvijo svetega Štefana s Plečnikovima zvonikoma. V stolpih za obzidjem domuje Muzej Ribnica, samo korak stran pa je Rokodelski center Ribnica.

Bajka o nastanku Ribnice

Ribniška dolina je bila nekoč ogromno jezero. V njem je živelo veliko rib, med njimi tudi zlata ribica. V Veliki gori je živel velikan, ki je hodil ponoči lovit ribe, zlata ribica pa mu je med ribolovom svetila. Ker v Suhi krajini ni bilo vode, so ljudje hodili k jezeru ponjo. Nekega dne so zajeli tudi zlato ribico. Vrgli so jo na kamenje, kjer je okamnela. Ker velikanu zlata ribica ni prišla svetit, se je strašno razjezil, začel je ruvati drevesa in metati skale v jezero. V jezeru so nastale rupe, kamor je odtekla voda, na dnu pa je ostalo mnogo rib. Iz vseh krajev so hodili ponje. Tako je kraj dobil ime Ribnica. Tudi zlato ribico so našli. Sedaj prebiva v ribniškem grbu in sveti vsem prebivalcem Ribniške doline.

Suha roba in lončarstvo

Ribnico je stoletja znana po krošnjarju – Ribničanu Urbanu, ki prodaja suho robo in lončevino. Ribničani so vedno znali izkoristiti les leske, smreke, drena, javorja in vrbe. Razvile so se različne suhorobarske panoge: obo-darstvo, podnarstvo, rešetarstvo, posodarstvo, žličarstvo, pletarstvo, ročno mizarstvo, strugarstvo in spominkarstvo. Suhorobarji ohranjajo tradicijo, a tudi sledijo sodobnim smernicam. Nekdaj so prodajali peš, s krošnjo na rami, kasneje z avtomobili, danes ponujajo rokodelske izdelke tudi preko spleta. Na ribniškem semnju suhe robe in lončarstva se lahko obiskovalci prepričajo o ročnih spretnostih in veščini sukanja jezikov šegavih Ribničanov.

Več informacij:
www.ribnica.si

Sodražica in psoglavci

Sodraška dolina je razdvojena s ponikalnico Bistrico, ki počasi vijuga med naselji. A na prvi pogled ravninski potok ima v svojem zgornjem toku povsem drugačno podobo. Bistrica je s pritoki v kamen izdolbila čudovite naravne podobe – kadice in krajši kanjon. Soteska Kadice je z zaščitenim rastlinskim svetom ena najlepših naravnih znamenitosti Občine Sodražica. Poleg župnijske cerkve svete Marije Magdalene je pravi biser tudi romarska cerkev Marije Vnebovzete pri Novi Štifiti. Ponaša se izvirno baročno arhitekturo osmerokotnega tlorisa in prislonjenim kvadratnim prezbiterijem s porezanimi vogali. Trije zlati oltarji in prižnica sodijo med najlepše spomenike rezbarske umetnosti v drugi polovici 17. stoletja. Posebnost Nove Štifite so štiri lipe, dve mlajši in dve že kar častitljive starosti. V krošnji največje je uta, v kateri je prostora za dvajset oseb.

Sodražica in psoglavci

Od kdaj se je Sodražanov prijela oznaka, da so psoglavci, ni znano. Morda je odgovor v pravljici o Sedeviku (kratko Sedu), ki ni ubogal mame, zato ga je uklela z besedami: »Naj te jaše pasja glava, a odreši le kap krvava!« Sed se je od takrat ob polni luni na jasnem nebu spremenil v divjega psa na dveh nogah. Zgodilo se je, da se je Sed poročil z Rožico, ki tega ni vedela. Neke polne lune se je Sed spet spremenil v pobesnela psa, Rožica pa se je tako prestrašila, da je splezala na drevo. Sed je s sulico divje drezal ob deblu in ranil Rožico. Kaplja krvi je kanila na njegovo glavo in bil je odrešen uroka. Zakonca sta nato srečno živela s svojo družino, ki so jo ljudje poimenovali Sed-Rožica. Ime se je nato spremenilo v Sodražica. Ljudje radi obrekujejo in zato Sodražane imenujejo psoglavci, čeprav je bil psoglavec le nesrečni Sed.

Suha roba

Suhorobarstvo je najstarejša in najmočnejša domača lesna obrt na območju Sodraške doline, ki se je ohranila od preloma prejšnjega stoletja do današnjih dni. V preteklosti so izdelovalci suhe robe uporabljali preprosto orodje, kot so žage, sekire, rezilniki in noži. Posamezne hiše so se omejile le na eno stroko, ki se je prenašala iz roda v rod. Z izdelovanjem suhe robe so začeli jeseni, ko so bili vsi poljski pridelki pospravljeni, saj si je čez leto vsaka hiša pripravila les, ki ga je kasneje potrebovala za obdelovanje. Danes suho robo izdelujejo tudi s sodobno tehnologijo. Lesnopredelovalne storitve in spominkarstvo sta še vedno najpogostejši dopolnilni dejavnosti občanov.

Rešetar Andrej Mihelič pri delu

Več informacij:
www.sodrazica.si

LAS Po poteh dediščine od
Turjaka do Kolpe

Zibelka slovenske kulture

Spomeniki Rokodelske družine Grčar, povezani z gradom Turjak in pisatelji

Velike Lašče so središče velikolaške občine in ležijo sredi valovitega kraškega sveta, poraslega s smrekovimi in bukovimi gozdovi. Na nekaterih vzpetinah v okolici so bila prazgodovinska gradišča. Zgodovino kraja so sooblikovali oglejski patriarhi in stiški menihi, ki so tod ustanavljali prva naselja. Prvo med njimi je bilo naselje villa lasis (naselbina na lazišču), ki se v pisnih virih prvič omenja leta 1145. Poleg oglejskih patriarhov in stiškega samostana sta velikolaško pokrajino obvladovali dve graščinski gospostvi: Ortenburžani in Turjačani. Še posebno pomemben pečat je velikolaški zgodovini pustilo obdobje reformacije in protestantizma s Primožem Trubarjem na čelu.

Grad Turjak

Enega večjih zgodovinskih spomenikov v slovenskem merilu predstavlja grad Turjak, zgrajen v dvanajstem stoletju. Grad je pomembno vplival na zgodovino kraja. Turjaški grofje Auerspergi so se zapisali v zgodovino kot neustrašni borci v bojih s Turki, izkazali pa so se tudi v času protestantizma. Grad je bil med drugo svetovno vojno močno poškodovan, na kar spominjata dve spominski plošči. Razglašen je za kulturno-zgodovinski spomenik.

Zibelka slovenske kulture

Velike Lašče se ponosno predstavljajo kot zibelka slovenske kulture. Na Rašici se je rodil Primož Trubar, v Retjah Fran Levstik, v Podsmreki Josip Stritar, v Velikih Laščah pa Jože Javoršek. Trubarjeva domačija, Stritarjeva kašča in spominski sobi Stritarja in Levstika v Levstikovem domu pričajo, da Laščani negujejo spomin na velike može slovenskega jezika in narodne zavesti.

Obrt in rokodelstvo

Velike Lašče so bile znane po izdelovanju suhorobarskih izdelkov, predvsem žlic, posod, košar, zobotrebecev. Danes je v občini še nekaj mizarских delavnic in obratov za pridelavo lesa, rokodelci pa se s svojimi izdelki prilagajajo duhu kraja.

Več informacij:
www.velike-lasce.si

Oče panonskih hrastov

Skozi Apaško polje speljan kanal nosi ime enajstmlinski kanal. Že desetletja je izsušen. Reka Mura je izdolbla pregloboko strugo, da bi voda sama polnila rokav, nekoč poln potočnih mlinov. Rodovitna polja so del slovenske žitnice in kar težko si je na tem mestu predstavljati gozdno pokrajino. O slednji nas prepriča nenavadna najdba v eni od gramoznic v kraju Zgornje Konjišče. Izjemno ohranjeno, iz mulja izkopano hrastovo deblo je staro častitljivih 1.350 let. Njegova rast sega v čas razpada Zahodnega rimskega cesarstva. Hrast, pričevalec burnega zgodovinskega obdobja množičnega preseljevanja ljudstev in prihoda Slovanov na današnje ozemlje, je padel v zgodnjem srednjem veku, v času prve slovanske države pod vodstvom kralja Sama. Hrast je najditelje in poznavalce očaral z ocenjeno višino, ki naj bi bila okoli 30 metrov. Zato so mu upravičeno nadeli ime oče panonskih hrastov. Razstavljen je v odprtem, lesenem in s slamo kritem paviljonu, ki lepo povezuje arhitekturo sodobnega in nekdanjega časa.

Vež z izgubljenim časom

Danes se obiskovalci Apaške doline radi utaborijo blizu očeta panonskih hrastov in taborjenje popestrijo s kolezarjenjem vzdolž slikovite reke Mure. Za gramoznice, kjer so odkrili dragocenega očaka, skrbijo ribiči. Ureja jo jih in negujejo kulturno krajino, ki zlagoma prehaja v loko proti Muri. Skupaj z ostalimi domačini še upajo na oživitev enajstmlinskega kanala. Simbolna vež današnjih dni in burnega zgodovinskega obdobja iz časa rasti očeta panonskih hrastov je zapisana v izvornem nakitu, stalnici vseh kultur in civilizacij.

Želod starega hrasta - nakit, Bionera s.p. Natalija Kukec

Mladost med stoletnimi hrasti

Oče panonskih hrastov

Več informacij:
www.obcina-pace.si

Lokalna akcijska skupina
 Local Action Group

PRLEKIJA

Mesto sejmov in penin

Mehurčki penine - nakit, Bionera s.p. Natalija Kukec

Klet Radgonskih goric

Vitezi na negovskem gradu

Po sredini mejnega odseka reke Mure teče državna meja z Avstrijo in loči slovensko Gornjo Radgono od avstrijskega Bad Radkersburga. Vsak od obeh delov dvodržavnega mesta ima svoje čare. Prebivalci obeh strani pogosto prečkajo mejo po lepem obnovljenem mostu in urejenem nabrežju. Največje zanimanje na avstrijski strani pritegnejo tamkajšnje terme, na slovenski strani pa živahen sejmski utrip in klet radgonskih penin. Kmetijski sejem v Gornji Radgoni obiše vsako leto več kot sto tisoč obiskovalcev. Tem se pridružijo številni gostje drugih sejmov, ki dopolnjujejo sejmsko ponudbo pomurske regije. Radgonska peniča vina pa slovijo po vsej Sloveniji in onkraj meja ter imajo najbogatejšo tradicijo v vsej državi. V Radgonski kleti znanje o peninah prehaja iz generacije v generacijo, vse od davnega leta 1852. Dobra klima in izjemne vinogradniške lege postavljajo radgonske penine v sam vrh tovrstne pridelave in prepoznavnosti.

Slap v podzemni jami sredi mesta

Kdor želi videti, kje hranijo radgonske penine, se odpravi proti mestnemu hribu, ki se dvigne strmo iz nabrežja ob mejni Muri. Nihče ne skriva presenečenja, ko ga prijazni gostitelji radgonskih goric popeljejo v notranjost brega. Naravne jame, v starih časih ledenice, služijo danes kot idealno naravno skladišče elitnih vin iz Radgonskih in Kapelskih goric. Najlepšo od votlin krasijo naravni slap z izvirske vodo. Klet Pod slapom je vredna obiska in vračanja k spominom na žlahtne okuse penin. Nekateri srečneži jih združijo s poročnim obredom v izjemnem ambientu.

Srečanje z vitezi

Bližu slikovitega jezera nedaleč od Gornje Radgone leži na vrhu hriba Negovski grad. Pravi lepoteč je, lepo obnovljen in vreden izjemnih umetniških zbirk, razstav in prireditev, ki jih gostitelji skrbno pripravijo za naročene in naključne obiskovalce. Posebna priložnost je doživetje srednjeveškega utripa na Negovskem gradu, za katerega poskrbijo člani lokalnega turističnega društva. Najimennejše srednjeveške dame krasijo nakit z mehurčki radgonske penine.

Več informacij:
www.gor-radgona.si

Lokalna akcijska skupina

Local Action Group

PRLEKIJA

Doživetja v zibelki kasaštva

Ena najrodovitnejših pokrajin v Sloveniji je Murska polje. Poseljeno je z značilnimi panonskimi gručastimi in obcestnimi vasmimi. Prevladujejo velike kmetije, ki so praviloma usmerjene v poljedelstvo. Osrednja vas v občini so Križevci. Ob rob vasi je umeščen park doživetij. V njem ne manjka izzivov za stare in mlade obiskovalce, ki lahko preizkusijo svoje spretnosti na različne načine. Lesena debela in pletene vrvi spletajo z bližnjim športnim parkom, gramoznico in matičnim nasadom avtohtonih drevesnih vrst Prlekije primeren prostor za aktivni oddih.

Eleganca ljutomerskih kasačev

Med vožnjo skozi lepo urejeno vaško središče v Križevcih pri Ljutomeru nas v krožišču pozdravi umetniška skulptura kasača v naravni velikosti. Iskri konji hitrega koraka in izjemne vzdržljivosti so tu doma. Največje število rejcev avtohtone pasme ljutomerski kasač je prav v tej občini. Zato ne preseneča, da so plemenite živali stalni navdih tukajšnjim rokodelcem in umetnikom pri ustvarjanju. Železne skulpture na več mestih krasijo občino, ki vedno bolj privablja obiskovalce, željne doživetij.

Gajševsko jezero

Blizu Gajševskega jezera se nahajata dva mlina. Oba se ponašata z bogato družinsko tradicijo, dela pa jim tudi danes ne zmanjka. Pridne roke domačinov, vajenih dela na kmetijah, pridelajo kakovostno hrano, ki je osnova za bogato kulinarčno ponudbo Prlekije. Po delu si je potrebno vzeti čas tudi za aktivni oddih ob vodi. Za slednje ni potrebno iti daleč – Gajševsko jezero je blizu in ponuja več možnosti. Tistim, ki jim je ribarjenje preskromen izziv, se ponuja možnost vodnih športov. Nekoč popularno surfanje na Gajševskem jezeru danes izpodriva kajtanje, drsenje po vodni gladini s pomočjo razpetega jadra v zraku. Privrženci tega športa z vzhodnega dela Slovenije dobro poznajo ugodne zračne tokove nad Gajševskim jezerom.

Prleški kasač - stojalo, Robert Jurak s.p. in MILES d.o.o.

Park doživetij Križevci

Kasaške dirke

Več informacij:
www.obcina-krizevci.si

Lokalna akcijska skupina
 Local Action Group

PRLEKIJA

Prvinska moč samoroga

Samorog v ljutomerskem grbu - hladilna posoda za vino Saše Žuman

Kužno znamenje v Ljutomeru

Jeruzalem med vinogradi

Ljutomer je neizbrisljivo povezan s konji. Znan je kot zibelka reje avtohtone pasme kasaških konj. Ljutomerski kasači krasijo Ljutomer in Prlekijo tudi v simbolnem smislu. V ljutomerskem grbu je v ospredju podoba konja – samoroga, ki se vzpenja nad pretečim zmajem. Spomin na mitološka bitja odpira globlji vpogled v naravo tukajšnjega človeka, ki živi v kraju s skoraj tisočletno tradicijo mestnega trga, a je ohranil pristani stik z naravo. Samorog simbolizira neukrotljivo moč narave in lepote, ki nas hkrati straši in ponuja čudodelno zdravilo. Le nežni devici je dano ukrotiti samoroga, ki nas spominja na nezavedni del naše biti in pooseblja transcendenco, prenekaterikrat doživeto prav v nemirni Prlekiji. Eruptivna moč samoroga nam pomaga razumeti naravo tukajšnje biti, njeno lepoto in deviškost, ki jo razkriva tudi prleški dialekt.

Prvi slovenski tabor v Ljutomeru

Ni naključje, da tisočletno ohranjanje trške tradicije pripelje leta 1868 do zahtev po narodni enotnosti, ki je bila javno izražena na prvem slovenskem taboru prav v Ljutomeru. Uporništvo tukajšnjega človeka vedno znova privre na dan in se ponavlja v različnih zgodovinskih trenutkih. Starodavni hrasti v parku prvega slovenskega tabora se zlagoma poslavljajo in zaživijo v hrastovih vinskih prešah in sodih, namenjenih najboljšemu belemu vinu. Uporniški duh samoroga zaživi ob večerih in izzveni šele v jutrih, polnih ustvarjalnega zanosa novih generacij.

Slovenski Jeruzalem

Ime svetega kraja v Sloveniji je povezano s križarskim redom, katerega zapuščino najdemo v cerkvi vrh majhne, a slikovite vasi Jeruzalem. Izjemen pogled po slikoviti pokrajini vabi številne domače in tuje obiskovalce znane vinske ceste, ki povezuje Ljutomer z okoliškimi, s trto zasajenimi griči.

Lončarstvo, zvesto tradiciji

Ustvarjalne in spretno roke lončarjev oživljajo v bližini izkopano glino in ji vdahnejo uporniški duh Ljutomerčanov, simboliziran v podobi neukrotljivega samoroga. Lončarstvo je v Ljutomeru zvesto tisočletni tradiciji in bogatemu družinskemu izročilu. Dolgoletna tradicija lončarstva se je počasi umikala s trga, kjer je pred več kot sto leti domačin Karol Grossmann posnel prve metre slovenskega filma med nedeljskim odhodom od maše. Prizor podoživlja mesto muzejev vsako nedeljo in pomaga ustavljati drveči vsakdan.

Več informacij:
www.obcinaljutomer.si

Lokalna akcijska skupina

Local Action Group

PRLEKIJA

Kdo bubla pod vrelci?

Radenci so znani kot prvo bioklimatsko zdravilišče v Sloveniji. Od skromnih pionirskih pričetkov zdraviliškega turizma bo kmalu minilo 140 let. Sodobni zdraviliški kompleks ponuja danes številne storitve vrhunskih strokovnjakov in izvedencev, ki poskrbijo za zdravje in dobro počutje. Zdravilna termalna voda privablja domače in tuje goste v Prlekijo, slikovito in gostoljubno pokrajino med Muro in Dravo.

Mačje mesto

Radenci se vsako leto za nekaj dni spremenijo v mačje mesto. Na številnih odrih in stojnicah se vrstijo dogodki, predstave in rokodelski izdelki, povezani z ljubitelji mačk. Festival Mačje mesto privablja družine na ustvarjalne delavnice, koncerte, prireditve in športno rekreacijske dogodke. Dobro počutje je zagotovljeno z odlično organizacijo in slastno lokalno kulinariko. Umetniki, rokodelci, zabavljači, vzgojitelji, pisatelji, pesniki, radovedneži in predvsem otroci se zabavajo in uživajo v domišljijem svetu Mačka Murija in njegovih vrstnikov.

Navidh za družinski turistični festival Mačje mesto je povezan s priznanim slovenskim pesnikom, pisateljem in prevajalcem Kajetanom Kovičem, avtorjem Mačka Murija. Kovič je v Radencih preživel pomemben del mladosti in kasneje postal častni občan.

Skrivnostne buble

Malo krajev na svetu se lahko pohvali z naravnimi vrelci slatine. V občini Radenci pravijo tem vrelcem »buble«, saj z izvirsko mineralno vodo kar naprej spuščajo mehurčke in se ob tem brbotanju oglašajo – bublajo, kot rečejo domačini. O bublah je več legend. Prva pravi, da bublajo škrtati, ki s kopanjem podzemnih rogov utirajo pot zdravilni vodi. Druga pravi, da bublajo coprnice, ki v kotlu pod vrelci kuhajo cmoke. Tretja pravi, da vrelci bublajo, ker zbirajo grom in točo. Vsakdo naj izbere tisto, v katero bo verjel, o bubljanju pa se lahko prepričate tako, da prislonite uho na zemljo tik ob vrelcu in pozorno prisluhnete.

Mačje mesto - vzglavnik, VDC Gornja Radgona

Mačje mesto - obeski, VDC Gornja Radgona

Izvir slatine

Več informacij:
www.radenci.si

Lokalna akcijska skupina
Local Action Group

PRLEKIJA

Prazgodovinska naselbina

Kdor meni, da so bile davne civilizacije primitivne, se moti. Tudi sodobni izumi se težko kosajo z začetkom kmetijstva v neolitiku pred dobrimi deset tisoč leti. Bakrenodobni človek, o katerem pričajo arheološke najdbe v Šafarskem pri Razkrižju, si je znal premišljeno poiskati varno domovanje. Danes prebivalci Razkrižja domiselno pričarajo življenje izpred 5.500 let, kolikor so stare tukajšnje arheološke najdbe. Med lesenimi kolibami, v kakršnih so nekoč prebivali staroselci, pečejo kruh v starodavni peči, obdelujejo zemljo s kamnitim ralom, izdelujejo kamnito orodje, redijo domače živali in lovijo. V življenje ob koncu mlajše kamene dobe vpletejo tudi obiskovalce, ki podoživijo arhaičnost skrivnostne pokrajine ob Muri in zaslutijo bližino Sahuša, Sojke, Heke, Sinsija, Jelina in drugih arhetipskih likov neznanega časa iz romana Ljudstvo lunja, ki ga je napisal rojak Vlado Žabot. Rekonstrukcija prazgodovinske naselbine je zgrajena na mestu arheoloških izkopavanj, kjer je še danes moč najti ostanke davne, omikane civilizacije.

Ivanov izviri - stekleni podstavek, VDC Gornja Radgona

Kovač v Razkrižju

Ivanov izviri

O zdravilni moči vode se prepričajo mimoidoči, ko obišejo Ivanov izviri. Predbožično prizorišče dramske uprizoritve mitskih dogodkov iz Betlehema se pomladi spremeni v zeleno oazo ob vodi. Bližnje energijske točke vzdolž Ščavnice povežejo Ivanov izviri s prazgodovinsko naselbino in se nedaleč stran naprej izlijejo v Muro. Sprehod ob idiličnem pritoku Mure očara obiskovalce, ki se vedno znova in znova vračajo v te kraje.

Podkev za srečo kot nekoč

Po kratkem sprehodu od Ivanovega izvira privede pot do lepo urejenega Kovaškega muzeja. Ohranjena kovaška orodja pričajo o spretnosti rokodelcev pri kovanju konj. Udarci kladiva po razbeljenem železu se zlijejo z odmevom zvonov iz bližnje romarske cerkve, ki je v devedesetih letih prejšnjega stoletja postala sinonim prizadevanj za narodne pravice v Cerkvi. Upokojeni kovač še skuje podkev za srečo pred vrnitvijo v »krasni novi svet«.

Več informacij:
www.razkrižje.si

Lokalna akcijska skupina
Local Action Group

PRLEKIJA

Stara gora in mlin na veter

Lepo obnovljena stara obokana klet v nekdanji šoli na Stari gori blizu Svetega Jurija ob Ščavnici ponuja možnosti doživetja Prlekije skozi lokalne okuse. Najboljši ponudniki iz bližnje okolice razstavljajo na ogled, poskušajo in prodajo lokalne pridelke in izdelke ter kulinarčne in vinske posebnosti. Le nadstropje višje je izjemna etnografska zbirka starih orodij in naprav ter prikaz življenja naših prednikov v prleškem delu Slovenskih goric. Korak stran, na vrhu slemena, stoji baročna cerkev, ki se ponša s starimi freskami in enimi najstarejših orgel v Sloveniji. Pika na i z gledno ohranjene kulturne dediščine je pravi mlin na veter, ki se nahaja le nekaj deset metrov od šole in cerkve.

Mlin na veter

Do reke in vodnih mlinov je bilo iz Stare gore daleč, veter pa je bilo v izobilju. Malokdo ve, da so tudi v teh krajih, podobno kot v deželi Don Kihota, na marsikaterem vetrovnem griču postavili lesen stolp z vetrnicami na pročelju. Veter jih je zavrtel ravno dovolj, da je gnal mehanizem z vpetimi mlinskimi kamni. Kmetje iz bližnje okolice so radi vozili žito v mlin na Stari gori. Tukaj so počakali na vrsto ali kar zamenjali zrnje za moko, zmleto prejšnji dan. Vestni domačini so znali ohraniti dragocen kulturni spomenik, ki je danes obnovljen in predstavlja redek učni primerek z lepo ohranjenim lesenim stolpom, vetrnicami in v notranjosti z izvornim pogonskim mehanizmom in mlinskimi kamni. Ob posebnih priložnostih se zavrtje tudi mogočne vetrnice, le Don Kihota ni od nikoder.

Šibe in les

Iz šibe spleteni koši in košare danes niso pogosto v rabi, vsaj ne toliko kot takrat, ko se je mlin na veter vrtel ob vsakem vetrovnem dnevu. O iznajdljivosti prednikov, ki so vsa dela zmogli sami, pričajo orodja in delovni pripomočki, razstavljeni v stari šoli na Stari gori. Večina orodij je iz okoliškega lesa, zato ne preseneča, da se tukajšnji rokodelci spominjajo varčnosti prednikov z domiselnimi lesenimi hranilniki v obliki mlina na veter.

Mlin na veter - šparovček iz lesa, Valerija Cer

Notranjost mlina na veter

Več informacij:
www.sveti-jurij.si

Lokalna akcijska skupina
 Local Action Group

PRELEKIJA

Tam, kjer domuje rokodelska umetnost

V Veržeu neguje rokodelsko in duhovno izročilo Zavod Marianum, ki pod okriljem salezijanskega reda pripravlja v Marijanišču bogat duhovni program za otroke, mladino in družine. V zavodu deluje s pomočjo evropskih in deloma lastnih ter občinskih virov Center domačih in umetnostnih obrti. Krasijo ga velik razstavni prostor, trgovina rokodelskih izdelkov, knjižnica in opremljene rokodelske delavnice. Najbolj živahno je v lončarski delavnici, ki z domiselnim izobraževanjem in animacijo obiskovalcev dopolnjuje poslanstvo salezijancev z več kot stoletno tradicijo.

Plavček iz lecta – magnetek, Dragica Tigeli

Zadnji mlin na Muri

Babičev mlin je zadnji delujoči mlin na reki Muri. Vodno kolo poganja mehanizem, v katerega so vpeti mlinski kamni in valji, izpod katerih teče vrsta odličnih mlevskih izdelkov iz lokalnega okolja, iz Prlekije in iz Prekmurja. Tukaj še danes velja rek »kdor prvi pride, prvi melje«.

Lončeni plavček, Urška Ambrož, Zavod Marianum

Plavček

Biosferno območje ob reki Muri je dobilo potrditev z vpisom na UNESCOV seznam območij posebnega pomena. Pestra narava v murskih lokah ponuja številne posebnosti. Ena teh je modro obarvana žaba, ki jo v deželi ob Muri najdemo le nekaj dni v letu. Samci se v času parjenja izrjave obarvajo modro in s tem privabijo samice k parjenju. Barvit obred spremlja glasno regljanje. Če ga želimo ohraniti, naj ostane našim očem skrito. Domišljiji in radovednosti lahko damo krila z upodabljanjem te naravne posebnosti v rokodelskih izdelkih.

Prekrivanje slovanskih zemljank

Več informacij:
www.verzej.si

Les in tisoč zgodb ...

Ste že kdaj obiskali Cerkljansko? Svet davnih spominov, neokrnjena narava, kulturna dediščina svetovnega pomena, ustvarjalni in prijazni ljudje – to je Cerkljanska. Tok zgodovine jo je oblikoval v pokrajino z edinstvenim načinom življenja, kjer narava, tradicija in pridne roke ustvarjajo kar se da najboljše. Delček tega z lahkoto spoznamo tudi ob izdelkih, ki nastajajo izpod rok lokalnih ustvarjalcev. Cerkljani z zgodbami iz lesa že od nekdaj gradijo vez med kulturo in naravo, o čemer pričajo tudi iz lipovega lesa izrezljana naličja cerkljanskih laufarjev. Lesene larfe poznavalci uvrščajo v sam vrh rokodelskih izdelkov Slovenije.

DRIKLC je potegnil voz naprej

Na Cerkljanskem pod zgovornim imenom DRIKLC deluje rokodelsko društvo, ki združuje preko trideset članov. Tako se imenuje lesen okovan drog, s katerim se v voz vpenjajo konjske ali volovske vprege, v tem primeru pa gre tudi za kratico društva. Da so v okolju poleg izdelovanja klekljanih čipk močno prisotna številna druga rokodelstva, dokazuje prav delovanje društva kot tudi uspešna družinska podjetja. Iz lesa, naj bo lipa, oreh, hruška, jabolana ali češnja, vrba ali leska ..., nastajajo vrhunski izdelki. Les je tako izjemno gradivo za ustvarjanje uporabnih izdelkov, ki jih odlikuje toplota, odporna in gladka površina, prijetna na otip in za oko. Vsakoletne razstave društva so izjemno dragocene, saj vedno več ustvarjalcev zbere pogum in pokaže stvari, ki jih ustvari za zidovi svojih delavnic.

Skoraj 70-odstotna pokritost Cerkljanske z gozdovi naznanja, da sta zelena pot in trajnostni razvoj na vseh ravneh edina prava pot. Proizvodi iz lesa so s svojimi zgodbami za prepoznavnost in ustvarjanje doživetij za Cerkljansko izjemen potencial. Naj sklenemo z mislijo prof. dr. Janeza Bogataja: »Spoštovanje dediščine je spoštovanje samega sebe.« Prav ta misel potrjuje delovanje aktivnih rokodelcev, ki so pomembni nosilci razvoja rokodelstva na Cerkljanskem. Kot letnice na deblu drevesa ... na izdelkih puščajo svoj prstni odtis.

Leseno kolo – tehnološka inovacija IZ CERKNEGA

V butični delavnici v središču Cerknega izdelujejo po meri narejena gorska in cestna kolesa. Začetki izdelave segajo v leto 2012, ko je Erik Močnik, profesionalni triatlonec, od očeta prevzel uveljavljeno mizarško delavnico za izdelavo stavbnega pohištva. Visoko tehnološki izdelek se ponaša z vzdržljivim lesenim ogrodjem, vrhunsko opremo in dovršenim izgledom.

Leseno MTB kolo Annum

Lesena larfa Ta terjastega iz družine cerkljanskih laufarjev, izrezljana iz lipovega lesa

Lesena kolesa se predstavljajo pod blagovno znamko Annum, ki v latinščini ponazarja leto, in predstavljajo čas, ki ga posvetimo samo sebi. Kot letnice na deblu drevesa so dokaz trdoživosti, starosti, izkušenj in doživljajev. Oblikujeta jih vsa unikatnost in energija slovenskega oreha, jesena, češnje ali javorja. Na inovativen tehnološki način obdelan les zagotavlja trdnost in elastičnost ogrodja ter združuje vse vidike trajnostno grajenega vrhunskega izdelka.

Več informacij:
www.visitcerkno.si

Idrijska čipka

Oblikovali Maja Svetlik in Nataša Brinjevec, čipke je izdelala Metka Fortuna.

Občino Idrija na rokodelskem področju najbolj zaznamujejo klekljarice. Klekljanje je eden od načinov izdelovanja čipk, ki od nekdaj velja za vrhunec ročnih spretnosti. V Idriji izdelujejo ročno klekljane idrijske čipke. Prvi pisni vir, ki omenja klekljanje v Idriji, izhaja iz leta 1696. V devetnajstem stoletju je bilo klekljanje idrijskih čipk močna gospodarska panoga, s katero so se ukvarjale žene rudarjev, zaposlenih v idrijskem rudniku živega srebra. Leta 1860 je bila v Idriji odprta prva trgovina s čipkami, leta 1876 pa čipkarska šola z namenom negovanja in nadaljnega razvoja idrijske čipke. Bogata čipkarska zbirka Mestnega muzeja Idrija nas seznanja z zgodovinskim razvojem idrijske čipke. V okviru Občine Idrija deluje Odbor za označbo porekla blaga "Idrijska čipka", ki vodi postopke za pridobitev dovoljenja za uporabo geografske označbe. V Idriji že 37 let poteka Festival idrijske čipke, ki je največja prireditve z mednarodnim slovesom, posvečena klekljanju idrijske čipke. V občini Idrija je dejavno Društvo klekljaric idrijske čipke, ki ima status društva v javnem interesu.

Čipkarska šola

Čipkarska šola Idrija je najstarejša še delujoča in je po številu učencev največja čipkarska šola na svetu. Deluje neprekinjeno od ustanovitve do danes. Idrijski trgovci s čipkami nam nudijo številne izdelke z idrijsko čipko, pri čemer je smiselno poudariti, da ne nudijo arhivskih čipk, kot je značilno za nekatera velika evropska klekljarska središča, temveč izdelke tekoče izdelave idrijskih čipk, oblikovanih in izdelanih tako, da so primerne za današnjo rabo.

Spodnje perilo oblikovano s pozornostjo in izdelano s strastjo

V okviru aktivnosti projekta Zgodbe rok in krajev smo v Čipkarski šoli Idrija želeli razviti uporaben ter cenovno sprejemljiv izdelek z dodano idrijsko čipko. Moda je bila tista, ki je vedno narekovala, kje, kako in katere čipke uporabiti. Ročno klekljane čipke so v preteklosti krasile veliko ženskega spodnjega perila, kar je bilo izhodišče za zasnovo projektnih izdelkov. V projektu je bil oblikovan, razvit in izdelan prototip kolekcije Zora, ženskega ekološkega spodnjega perila iz bambusovih vlaken z dodano idrijsko čipko. Pri delu so sodelovali Čipkarska šola Idrija z rokodelko in Linne perilo iz Zagorja. Čipkarska šola Idrija je nosilka enote "Klekljanje idrijske čipke", evidentirane v Registru nesnovne dediščine. Zato je lahko kolekcija Zora, tako kot ostali izdelki Čipkarske šole Idrija, označena z znakom Registra.

Več informacij:
www.cipkarskasola.si

Križišče poti na zemlji in na nebu

Občina Logatec leži v osrednji Sloveniji, na stiku alpskega in dinarskega sveta. Ima izjemno strateško lego pri prehodu z Apeninskega polotoka v Srednjo Evropo. Gre za edini večji prehod med Alpami in morjem. V Logatec vodijo ceste iz šestih različnih smeri: iz Ljubljane na severovzhodu, Kopra na jugozahodu, preko Postojne na jugu, iz Idrije na severozahodu, Cerknice na jugovzhodu, Ajdovščine na zahodu in Žirov na severu.

Kjer se ptički ženijo

Podobno je tudi na nebu. Ker je Logatec na selitveni poti ptic z juga, lahko tukaj vidimo skoraj vse vrste, ki se pojavljajo v Sloveniji. Teh je okoli 360. Na Logaškem je dom za svoja gnezda našlo približno 80 vrst ptic, čezenj pa se selijo tudi močvirske ptice. Skoraj vse ptice so zaščitene, najbolj ogrožena med njimi pa je nedvomno kosec (*Crex crex*). Z Logatcem so ptice tudi zgodovinsko močno povezane. Največjo in najstarejšo logaško prireditev Gregorjev sejem, ki se v središču Logatca poteka vsako leto na soboto, najbližjo 12. marcu, godu svetega Gregorja, se odvija v času, ko »se ptički ženijo«.

Napoleonove lipe za lesene ptičke

Občina Logatec se je odločila izdelati prav posebno protokolarno darilo: gnezdo z dvema ptičkoma, izrezljanima iz dvesto let starega lesa logaških Napoleonovih lip, ki tvorijo enega izmed najdaljših in najbolj znanih obcestnih drevoredov v Sloveniji. Napoleonov drevored lip je dolg 1900 m, sestavlja pa ga 290 dreves. Zasadili naj bi ga okoli leta 1810 v spomin na poroko med Napoleonom Bonapartejem in Marijo Luizo, hčerjo avstrijskega cesarja Franca I. Lipe, iz katerih sta izrezljana ptička, so bile v žledu leta 2014 tako poškodovane, da sta se pristojna zaščitnika drevoreda Zavod za varstvo kulturne dediščine Slovenije in Zavod Republike Slovenije za varstvo narave odločila, da je potrebno polomljena drevesa zamenjati z novimi. Nekaj odpisanih panjev lip je bilo primernih za obdelavo in nastalo je tristo ptičkov. Ptičje gnezdo s ptičkoma poudarja prepород, novo življenje in avtohtonost. V sebi nosi najmanj dva pomembna nauka. Prvi je, da je iz vsake negativne izkušnje potrebno potegniti najboljše, drugi pa, da moramo biti na naravo ponosni in jo varovati tako zase kot za zanamce.

Kose obrušenega in zglajenega lesa podobnih oblik so včasih, ko še ni bilo sodobnih materialov, matere dajale dojenčkom, ko so jim rasli zobki, da so si z njimi drgnili boleče dlesni.

Napoleonov drevored v Logatcu

Protokolarno darilo Občine Logatec, ki ga prejmejo občinski nagrajenci

Več informacij:
www.logatec.si

Od pastirja do barona

Rojstna hiša barona Jurija Vege v Zagorici, Dol pri Ljubljani

Krater Vega na Luni, poimenovan po Juriju Vegi

Metka Zver iz Osredk ustvarja lesene skledice in servirne deske, ki se navdihujejo v obliki Luninega kraterja Vega.

V vasi Zagorica pod Murovico se je 23. sušca leta 1754 na domačiji pri Vehovcu rodil sin, ki so mu dali krepko ime – Jurij. Takrat nihče ni pomislil, da bo Jurij Vega postal del zgodovine ne le kraja, regije ali države, pač pa mnogo širše. Dan njegovega rojstva v občini Dol pri Ljubljani slavijo kot občinski praznik, hišo, ki danes stoji na mestu Vehovčeve domačije, požgane v drugi svetovni vojni, pa letno obišče več kot petsto obiskovalcev od blizu in daleč.

Kratka, a bogata življenjska pot

Življenje Jurija Vege ni bilo dolgo – umrl je star komaj 48 let. A kljub relativno kratki življenjski poti je za seboj pustil obsežno delo. Kot otrok je bil pastir, v zreli dobi pa je postal svetovno znan matematik, strateg, topniški strokovnjak, avtor učbenikov, ki so bili prevedeni v več jezikov, pisec poljudnih in znanstvenih razprav ter začetnik znanstveno utemeljene balistike.

Vega tudi na Luni

Po nekaterih pomembnih osebah so poimenovane ulice, trgi, avenije. Tudi po Juriju Vegi. A družba tistih, katerih imena nosijo Lunini kraterji, je manj številna. Lunin krater Vega se nahaja na jugovzhodnem delu Lune, ki je dobro viden z Zemlje. Premer kraterja Vega je 76 kilometrov, globina 2,9 kilometra, ocenjena starost pa med 69 in 70 milijoni let. V Karto Lune sta ga prvič vpisala Maedler in Beer leta 1837.

Dežela Jurija Vege

Ob tako bogati zapuščini barona Jurija Vege ni nič čudnega, da v občini Dol pri Ljubljani ohranjajo spomin na njihovega izjemnega sokrajana. Blagovna znamka Dežela Jurija Vege je poklon njemu in njegovemu delu. Pod tem imenom potekajo prireditve in tematske poti. Tudi rokodelci v teh krajih z veseljem označijo svoje izdelke z blagovno znamko Dežela Jurija Vege.

Več informacij:

www.dol.si

www.srce-slovenije.si

LAS SRCE SLOVENIJE

v Srcu Slovenije

Zakleta Veronika in njen zaklad

Kamnik sodi med najlepša srednjeveška mesta v Sloveniji. Na čas, ko je bil Kamnik glavno mesto dežele Kranjske, spominja izjemna arhitekturna dediščina. Mesto pod Alpami privablja s čudovito naravo, kulinariko, ohranjeno kulturno dediščino in podobami starega mestnega jedra, nad katerim se dviguje Mali grad. Tam je pred tisoč leti stal grad, od katerega je danes ostala kapela s kripto in legenda o nesrečni usodi lepe Veronike.

Raje se spremenim v kačo!

Nekoč so v Kamniku živeli zelo priljubljeni bratje trojčki. Ko so se odločili za duhovniški stan, se je celo mesto pripravljalo na njihovo prvo mašo. Začeli so zidati cerkev, dovolj veliko, da bi lahko bratje hkrati imeli novo mašo, a jim je zmanjkalo denarja. Po pomoč so se zatekli k bogati grofici Veroniki, ki je živela na gradu poleg cerkve. Veronika je bila lepa, a prevzetna in skopa. Meščane je sprejela hladno in poslušala njihovo prošnjo. Nato pa je zavpila: »Poberite se, berači! Raje se pri tej priči spremenim v kačo, kakor da bi dala samo en vinar za vaše prazno delo!« Ko bi prej vedela, da bodo izgovorjene besede usodne, jih nikdar ne bi izrekla. Tako pa se je pred prestrašenimi meščani spremenila v grdo pošast pol žene, pol kače. Med groznim vpitjem se je splazila iz gradu do neke skale, kjer se je zemlja odprla. Tako močno je udarila po skali, da se je pest vtisnila vanjo. Nato se je pogreznila v zemljo. Nebo se je stemnilo, v grad je udarila strela in ga porušila, da so ostale le štiri stene. Zakleta Veronika od takrat leži pod Malim gradom in čuva tri kadi zlatnikov za tistega, ki jo bo rešil. Nekoč je za pomoč prosila otroke, ki so se igrali tam blizu. Ko so jo videli, so se razbežali, le en deček je ostal. Pošast ga je prosila, da jo trikrat udari s šibo. Deček jo je udaril prvič in drugič, nato pa je pošast postala še bolj ostudna in je zbežal. Tako Veronika še danes čaka odrešitelja. Včasih ponoči pride ven, odkar so Mali grad tako lepo uredili, pa le redkokdaj.

Med meščani živi še danes

V Kamniku od nekdaj ohranjajo spomin na nesrečno Veroniko tako, da so jo upodobili v mestnem grbu. Veronika je bila pogost motiv v poslikavi imenitne kamniške majolke, stenskih krožnikov in drugih izdelkov iz Eti Svit, znane kamniške tovarne, ki je žal leta 2008 prenehala z izdelovanjem beloprstene keramike. Danes rokodelsko tradicijo značilne kamniške keramike ohranjajo v KUD Hiša keramike, zakaj pa ne majolka in jo nadgrajujejo s sodobnimi vsebinami.

Mali grad daje Kamniku značilno podobo.

Veronika z Malega gradu, upodobljena na kamniški majoliki, delo Hiše keramike

Veronikin lepotilni pribor in nakit; sodobna upodobitev kamniške Veronike kot svobodne ženske, ki se upa zoperstaviti in postaviti zase, delo Hiše keramike.

Več informacij:
www.kamnik-tourism.si
www.srce-slovenije.si

LAS SRCE SLOVENIJE

v Srce Slovenije

Prebujeni rudnik Sitarjevec

Rudnik Sitarjevec je spet odprt za javnost.

Kamni, spomin iz rudnika Sitarjevec, so skrivnostno oviti v volheno polst. Če jih želite odkriti, jih morate prerezati. Zamisel Andreje Kovač iz Vovš pri Vačah.

Netopir mali podkovnjak, ki živi v rudniku Sitarjevec, je spodbudil k ustvarjanju varovance litijske enote VDC Zagorje ob Savi, da so ga upodobili na raznih uporabnih izdelkih.

Litija je Srce Slovenije, Sava pa srce Litije. Občina povezuje kraje od Geometričnega središča Slovenije do z lesom bogate Oglarske dežele na Dolah pri Litiji. Središče je ob nekoč prometno živahni reki Savi v mestu Litija. Mesto na obeh bregovih Save je obdano s Posavskim hribovjem s številnimi pohodniškimi in kolesarskimi potmi. V Litijo vabi rudnik Sitarjevec, ki se je po dobrih petdesetih letih prebudil iz pozabe.

Rudnik nacionalnega pomena

Rudnik Sitarjevec je eden najstarejših rudnikov na Slovenskem. Izvozni rov je varno urejen za organizirane ogledе. Predstavljeni so eksponati, povezani z delovanjem rudnika, pa tudi geološke značilnosti tega območja. Rudnik skriva edinstvene limonitne kapniške strukture. Kapniki so med najhitreje rastočimi v svetovnem merilu, saj v enem letu zrastejo tudi do 5 centimetrov. Tukaj najdemo več kot 60 vrst različnih mineralov. Najbolj sloveči so kristali cinabarita in cerusita, ki izpričujejo naravno dediščino državnega pomena. Strokovnjaki priznavajo, da sodi rudnik med najbogatejše opuščene rudnike v Evropi.

Najstarejše rudarsko mesto

Litijski rudnik Sitarjevec sodi med večja rudna nahajališča v Sloveniji, Litija pa je najverjetneje najstarejše slovensko rudarsko mesto. Izkoriščanje rude na območju Sitarjevca sega v čas kelt-ske civilizacije, kasneje so v večjem obsegu rudarili tudi Rimljani. Prvo pisno dokazilo o rudarjenju v okolici Litije z letnico 1537 izkazuje izreden družbeni pomen rudarske dejavnosti v tedanjem času. V Sitarjevcu so izkoriščali predvsem svinčevo in živosrebrovo rudo. Kopali so tudi rudo, ki je vsebovala cink, baker, železo in proti koncu rudarjenja predvsem barit. Za potrebe taljenja izkopane rude so leta 1881 na levem bregu reke Save zgradili topilnico. Iz srebra, ki so ga uspeli pridobiti iz svinčeve rude, so v kovnici na Dunaju izdelali spominske srebrynike, litijske tolarje. Zaradi skromnih rudnih zalog, zastarele tehnologije in silikoznih obolenj rudarjev je rudnik v letu 1965 prenehal obratovati.

V rudniku domuje netopir

V muzejskem delu rudnika je predstavljen zaščiteni netopir mali podkovnjak (*Rhinolophus hipposideros*), ki ima svoje prezimovališče v opuščnem rovu. S kremplji se oprime stropa in otrpel visi z njega kot suh list do pomladi. Poleg rud je prav ta netopir v navdih lokalnim rokodelcem pri ustvarjanju spominkov za obiskovalce.

Več informacij:
www.litija.si
www.srce-slovenije.si

Lukovške kite za slamnike, cekarje in nakit

Občina Lukovica povezuje kraje med dvema dolinama: od Tuhinjske na severu do Moravske na jugu. Osrednji del je območje Črnega Grabna, kjer sta poleg Lukovice s starim trškim jedrom večja kraja še Krašnja in Šentvid pri Lukovici. Poleg zgodb o furmanstvu, čebelarstvu in znamenitih pisateljih povezuje kraje tudi tradicija pletenja slamatih kit, ki jo ohranjajo v Krašnji.

Slamnik - več kot le pokrivalo

Pletenje slamatih kit je osnova za slamninarsko obrt, ki je v 18. in 19. stoletju cvetela v Domžalah in okoliških krajih, tudi v Lukovici. Slamniki so bili priljubljena pokrivala različnih družbenih slojev in poklicev. Danes se s pletenjem kit in izdelovanjem slamnikov ukvarjajo le nekatera društva in posamezniki. To izjemno kulturno dediščino negujejo članice Kulturno umetniškega društva Fran Maselj Podlimbarski iz Krašnje.

V hribih kite, v ravnini slamniki

V hribovskih zaselkih so pletli kite, v Domžalah in Mengšu pa so v slamninarskih delavnicah in tovarnah izdelovali slamnike in jih pošiljali na trg. Končni izdelki so bili odvisni od kakovosti slamatih kit, zato je bilo nujno ločiti pletenje kit od šivanja in oblikovanja slamnikov.

Slamo za kite so odbirali po ročni žetvi žit. Izbrali so najlepšo slamo, ji obtolkli zrna, zvezali pušeljne in jo skrbno posušili na soncu. Ni je smel zmočiti dež, saj je morala ostala čista in brez pik. Po sušenju so porezali klasje in slamo spravili na podstrešje. Ko je prišla zima, so predvsem ženske pletle kite. Najprej so slamo otrebile, slamice odrezale pri prvem kolencu in jih razporedile po debelini. Nato so slamo namočile in iz nje spletle kite; največkrat iz sedmih, lahko pa tudi iz enaindvajsetih slamic. Za slamnik običajne velikosti so morale splesti kar 18 metrov dolgo kito.

Nakit iz kit

V Krašnji so leta 1985 v KUD Fran Maselj Podlimbarski oživilo pletenje kit in obudili zanimanje za nekdaj zelo razširjeno priložnostno delo. Pletenje je v Krašnji zelo priljubljeno, v tamkajšnji osnovni šoli že zgodaj učijo otroke pletenja kit. Pšenico požanjejo s srpi in jo pripravijo za pletenje kot nekoč. Kite plete približno dvanajst žensk, pogosto tudi na prireditvah in sejmih. V vaški šoli in muzejski Pavletovi hiši nastajajo kite, ki so takšne kot pred stoletji. Iz kit nastajajo slamniki, cekarji, copati in celo nakit.

Od slamatih kit do sodobnih izdelkov. Slamnate kite, ki so jih spletle članice KUD Fran Maselj Podlimbarski, je Matic Pestotnik vključil v ročno izdelan lesen nakit in stenski okras.

Pletenje kit iz pšenične slame ohranjajo in prenašajo na mlajše rodove v KUD Fran Maselj Podlimbarski iz Krašnje.

Umetnost pletenja slamatih kit

Več informacij:
www.lukovica.si
www.srece-slovenije.si

Grajske ljubezni na Moravškem

Nekdaj so Moravški dolini rekli dolina gradov, saj so jo obkrožali številni gradovi. Moravška dolina je res lepa, in če človeka obkroža toliko lepote, se prej ali slej naseli v njegovo dušo in srce, ki postane odprto za iskreno ljubezen. Ljubezen, ki lahko premaga razlike, ki so videti nepremagljive.

Rdeče vrtnice grajskega vrtnarja

Grad Tuštanj je bil najlepši med vsemi gradovi. Je edini moravški grad, ki nikoli ni bil brez gospodarja. Na gradu je živela tudi družina Scaria. Zadnji tuštanski gospodar plemenitega rodu je v kratkem času napravil vse, kar so predniki prigrisodarili. Ko je umrl, je breme zadolženega gradu prevzela najstarejša hči Maksimilijana, ki pa težav družinske zapuščine ni hotela reševati s poroko z bogatim snubcem. Ob strani ji je stal grajski vrtnar Luka, ki se je že ob njenem prvem srečanju zaljubil v grafico, a je moral ljubezen skrivati. Ko pa je grad vedno bolj tonil v dolgovi, ni mogel le stati in gledati Maksimilijaninega trpljenja. Popogumil se je in ji s šopkom rdečih vrtnic izpovedal svoja čustva ter ji ponudil podporo kot mož in vesten gospodar. Tudi Maksimilijana je na skrivaj ljubila vrtnarja, zato je njegovo ponudbo z veseljem sprejela in uspelo jima je rešiti grad in grajsko premoženje.

Lilije za večno ljubezen

Ljubezni ne moreš zahtevati, tudi iskati se je ne splača. Ljubezen te najde, ko jo najmanj pričakuješ. Nad Moravško dolino se dviguje gora, na kateri je davno stal mogočen grad. Na gradu je živela svetlolasa Lilija, edina graščakova hči. Starša sta jo imela neznansko rada in njuna želja je bila Lilijina sreča. Le malo pred šestnajstim rojstnim dnem je Lilija sedela na jasi in zaslišala prečudovito glasbo. Sledila ji je in ob potoku zagledala fanta, ki je igral na piščal. Ko ga je poklicala, je fant izginil v gozdu. Lilija ga je hotela ponovno slišati na rojstnem dnevu in oče ji je ustregel. Na grad je povabil vse, ki so igrali na piščal. Med njimi je bil tudi mladi pastir. Ko se je Lilija zazrla v njegove oči, jo je preplavilo čustvo, ki ga prej ni poznala. A pastir je tudi tokrat izginil. Ko je čez dve leti graščak iskal primerne ženine, je Lilija vtrajala, da mora to biti nekdo, ki ji bo podaril najlepše darilo in zaigral najlepšo pesem. Upala je, da se bo izbranec njenega srca vrnil. In res je prišel. Liliji je prinesel zelena stebelca, in ko je zaigral na piščal, so na stebelcih zacvetele prečudovite bele rože. Lilija se je poročila s pastirjem. Rože, ki so odtelej rasle okoli gradu, pa so poimenovali po njej. Na Moravškem rečejo liliji tudi limbar, gora, na kateri je stal grad, pa je Limbarska gora.

Srce iz blaga s kvačkanimi vrtnicami

Leseno srce z izvezenimi cvetličnimi motivi

Grad Tuštanj

Več informacij:
www.moravce.si,
www.srce-slovenije.si

LAS SRCE SLOVENIJE

v Srcu Slovenije

Mogočen grad slovitega barona

Največja znamenitost občine Šmartno pri Litiji je grad Bogenšperk, domovanje slovitega barona Janeza Vajkarda Valvasorja. Eden najlepših gradov v Srcu Slovenije se z vzpetine zazira v slikovite doline in okoliške vasi s številnimi cerkvami, med katerimi po velikosti izstopa cerkev svetega Martina, po katerem je Šmartno pri Litiji dobilo ime.

Zgodba o Janezu Vajkardu Valvasorju

Leta 1641 se je v Ljubljani rodil Janez Vajkard Valvasor. Oče je bil lastnik gospostva Medija, mati pa baronica Ana Marija Ravbar s Krumperka. Izobraževal se je pri jezuitih v Ljubljani in širom po Evropi. Po vrnitvi s prvega potovanja po Nemčiji se je pod poveljstvom Nikolaja Zrinjskega v Senju uril vojaških veščin zato, da bi se kasneje bojeval zoper Turke.

Za stalno bivališče si je kupil grad Bogenšperk pri Litiji, a je na gradu bival le malo časa, saj je večinoma proučeval slovenske kraje, ljudi, njihove šege in navade. Veliko je potoval, spraševal ljudi, brskal po arhivih, zapisoval, risal, raziskoval ter izsledke od leta 1679 redno objavljval v knjigah. Zapisi o presihajočem Cerkniskem jezeru so mu prinesli članstvo v angleški Kraljevi družbi, slovitem znanstvenem združenju. V gradu Bogenšperk je imel obsežno knjižnico, bogato zbirko umetniških slik, matematične in astronomske instrumente in zbirko starih novcev. Na gradu je uredil bakroreznico in tiskarno za bakroreze, kjer je zaposloval risarje, bakroreze in bakrotiskarje.

Slava vojvodini in njenim ljudem

Leta 1689 je izšla njegova znamenita knjiga Slava vojvodine Kranjske, v kateri je Kranjska prvič temeljito opisana – geografsko, topografsko in etnografsko. Valvasor je opisal kraje, gradove, gore, vode, jame, pisal je tudi o vremenu, rastlinstvu, živalstvu, zeliščih itd. Nadvse dragoceno je narodopisno gradivo – podobe kozolcev, kmečkih voz, narodnih noš, zapisi o domači obrti, hrani in življenju prebivalcev na Kranjskem. Pri zapisih je uporabljal krajevna imena v slovenski obliki.

Sam Valvasor pa tudi vsebine iz vsakdanjega življenja ljudi, ki jih je Valvasor raziskoval in o njih pisal, so danes v navdih lokalnim ustvarjalcem.

Sloviti grad Bogenšperk, ki se dviguje nad Šmartnem pri Litiji.

Uhani s sušenimi rožicami so delo zeliščarke Jožice Bajc Pivec iz Domačije Pivec, Vrata pri Bogenšperku.

Dišeče tekstilne brošče in okrasne gumbke za dom, odličavljene z izbranimi zelišči, je izdelala Karmen Rozman iz Litije.

Janez Vajkard Valvasor je izkazal zanimanje za zelišča že v Slavi vojvodine Kranjske.

Več informacij:

www.bogensperk.si

www.srce-slovenije.si

LAS SRCE SLOVENIJE

v Srcu Slovenije

V zelenem objemu

Pletarstvo Florijan Kastelic

Čebelarstvo Kapsč

Pogled na Hudičev turn v Soteski

“Kar se tiče toplic, so ene na Srednjem Kranjskem nadvse dobre, da jih od daleč obiskujejo,” je o Dolenjskih Toplicah zapisal Valvasor. Središče občine je naselje Dolenjske Toplice, ki nosi ime po izvoru termalne vode. Občina na zahodu meji na Kočevski Rog, na jugu pa sega do belokranjskih vrat. Osamelec Ljuben in širok pas gozda razmejujeta občino od novomeške pokrajine na vzhodu, proti severu pa občino omejuje strmi rob Ajdovske planote.

Dolga zgodovina in živahno rokodelstvo

Prve omembe Toplic segajo v leto 1215, ko je Henrik IV., mejni grof Istrski, podelil del svoje imovine cistercijski opatiji Stična. Termalni vrelni so kraj zaznamovali že od pradavnine, kar dokazujejo arheološka najdišča. Za zdraviliške kopeli se je konec 17. stoletja zavzel Ivan Vajkard Turjaški. Zgradil je Knežjo kopal, jo obdal z obzidjem in pokrnil s streho. Dolenjske Toplice so do leta 1767 služile predvsem družinskim potrebam rodbine Auersperg. Nato je dal knez Henrik Jožef Turjaški zgraditi dvonadstropno kopalniško poslopje s tremi bazeni. Obisk zdravilišča je bil do konca 19. stoletja šibak. Gostje so bili premožni ljudje, vendar pričakovanega dohodka ni bilo, zato so Auerspergi dali zdravilišče v zakup, kasneje pa ga ponovno prevzeli. Glede na to, da je bila leta 1894 dograjena železniška proga do Straže, so pričakovali povečano število tujih gostov. To se je zgodilo, a ne v pričakovanem obsegu. Pred drugo svetovno vojno je bilo v Toplicah šest trgovin, dve mesnici, dve pekarni, žandarmerija, pošta, lekarna in zdravnik.

Tudi kulturna dediščina okoliških krajev je velika: številne cerkve, med katerimi so tudi romarska središča, razvaline mogočnega gradu v Soteski z vrtnim paviljonom in Hudičevim turnom, ohranjena kočevarska vas in Muzej Kočevarjev ter Baza 20 v Kočevskem Rogu.

V kraju so bili v preteklosti dejavni številni rokodelci, med njimi izdelovalci predmetov iz lesa, lončarji in pletarji. Danes so prisotne tudi druge dejavnosti med njimi čebelarstvo, predelava zelišč in predelava usnja.

Več informacij:
www.dolenjske-toplice.si

Pestrost pokrajine in rokodelstva

Kraji v občini Ivančna Gorica imajo bogato naravno in kulturno dediščino. Povsod delujejo številna društva in zavodi ter posamezni rokodelci, ki skrbijo za pestro podobo posameznih krajev in cele občine. Rimski miljnik, ki predstavlja eno izmed mnogih arheoloških najdb, je našel prostor v občinskem grbu. Poleg miljnika sodijo med znamenitosti občine še Jurčičeva domačija, Stiški samostan, Krška jama, izvir reke Krke, mlina na vodi ter možnosti pohodništva, kot sta krožna pot Prijetno domače in Jurčičev pohod.

Semanji dan

V občini Ivančna Gorica so aktivni rokodelci pred kratkim obudili semanji dan v Stični. Organizatorji so želeli s sejmom ob Stiškem potoku obuditi »sejem exaudi«, sejem, za katerega je stiški samostan dobil pravico že v 13. stoletju in je potekal na portno oziroma šesto nedeljo po veliki noči. Med rokodelci na sejmju so bili pletarji, lončarji, kovači, klekljarica, čebelar ... Rokodelci se že vrsto let redno predstavljajo na Aninem sejmju v Višnji Gori, na tematskih tržnicah v Ivančni Gorici in na vseh večjih dogodkih v občini.

Staro in novo z roko v roki

V občini delujejo tako rokodelci, ki negujejo tradicionalna znanja in jih prenašajo iz roda v rod, kot tisti rokodelci, ki so svojo dejavnost ustvarili na novo. Nekaj rokodelcev je vključenih v mrežo rokodelcev Srca Slovenije, dejavnosti, ki jih ohranjajo, pa so lončarstvo, pletarstvo, poslikava na steklo, izdelovanje drobnih dekorativnih izdelkov, umetnega cvetja itd.

Predelava lanu – obrt, ki je več ni

V krajih občine Ivančna Gorica so včasih znali pridelati in predelati lan. Ponavadi so ga posejali kar na sneg, da se je videlo, da niso predebelo sejali. Lan namreč potrebuje prostor, da lahko raste. Ko je dozorel, so ga pulili in dali »omladiti« na reber. Enaindvajseti dan je šla gospodinja preverit, ali je lan primeren za trenje. Seveda so pred trenjem lan še presušili na sušilnici in še toplo lanišče začeli treti. Najprej so terice z grobim trenjem pripravile pezdir, ki so ga uporabljali za slamnate strehe, nato so trle vse bolj »na finu« in na koncu so še topel lan gladili ter ga skrbno zvili v prevesel. Potem so na kolovratu spredle niti, tanjše in debelejšje, za grobe in fine rjuhe. »In spomnim se, kaku smo vozile z mamo, tri solne žakle lanu k tkalcu, pr Tkavcu se tm reče. Na šajtrgo smo dale žakle in peljale v Šmihel.« Iz nekaterih vasi so večje količine lanišča vozili tudi v Grosuplje, kar je pomenilo dodaten zaslužek.

Slike na steklu Irene Jurjevič

Več informacij:

<https://prijetnodomace.si/>
 destinacija/
www.srce-slovenije.si/index.php?i=2681
www.ivančna-gorica.si/obcinski-gorici/predstavitev2/

Dobrodošli v objemu Temenice

Čipke Stanke Dolenshek, članice Žnurce

Skleda Irene Blaznik

Trebnje je razpotegnjeno urbanizirano naselje na začetku najdaljše slovenske slepe doline, ki jo je ustvarila reka Temenica. Že v prazgodovinskih časih so tod prebivali keltski latobiki, v rimskih časih pa je bila tu znamenita postojanka ob cesti Emona – Siscia, ki jo je rimski cesar Vespazijan povzdignil v mesto in ga poimenoval Minicipium Praetorium Latobiorum. Ostanki rimske dobe so vidni še danes: milni kamen pri Koščakovi hiši, kamniti relief s tremi poprsji v veži župnijske cerkve in kamnit rimski lev na vrhu stopnišča pri Trebanjskem gradu. Z odhodom rimskih legij in delnim umikom romaniziranih prebivalcev se je poseljenost pomembno zmanjšala. V ta razmeroma prazen prostor so začeli prihajati Slovani in tu tudi ostali. Novi naseljenci so na območju Trebnjega znova pokrčili gozd in ena od razlag za ime Trebnjega domnevno izvira iz trebljenja gozda.

Trebanjski grad, cerkev in Friderik Irenej Baraga

V srednjem veku je kraj nazadoval, kasneje, ob uvedbi redne poštne zveze med Ljubljano in Karlovcem, pa je Trebnje postalo pomembna vmesna postaja. V tem obdobju, natančneje okoli leta 1000, je bil na južni strani mesta zgrajen Trebanjski grad, ki je v pisnih virih prvič omenjen leta 1386. Med drugim je bil v lasti Ortenburžanov, Celjskih grofov in Habsburžanov, današnjo podobo pa je dobil v 16. Stoletju. Nekaj let je bil trebanjski graščak tudi slovenski misijonar med Indijanci v Ameriki Friderik Irenej Baraga. Skozi Trebnje poteka 15. poldnevnik, ki je ob vzhodnem vstopu v mesto obeležen z veliko tablo z uro s točnim srednjeevropskim časom ter s kamnitim obeležjem na Vrhtrebnjem. Značilno podobo kraju daje poznogotska triladijska župnijska cerkev Marijinega vnebovzvetja iz leta 1443. Širšemu svetu je Trebnje postalo znano s **Taborem likovnih samorastnikov**, ki že od leta 1968 prireja številne razstave in vsakoletna delovna srečanja umetnikov. Več kot tisoč samorastniških umetniških del hrani **Galerija likovnih samorastnikov**.

Rokodelci

Med rokodelskimi dejavnostmi so bile v preteklosti prisotne: pletarstvo, tkalstvo, mlinarstvo, usnarstvo, jermenarstvo, sedlarstvo, čevljarstvo, oglarstvo, kovaštvo, žagarstvo, mizarstvo, sedlarstvo, tesarstvo, piparstvo, krojaštvo, krovstvo, pekarstvo, kotlarstvo, apneničarstvo in vrvarstvo. V zimskem času so v marsikaterem domu izdelovali pletarske izdelke, popravljali leseno orodje ter vezli in šivali. Danes se občina lahko pohvali z dejavno izdelovalko unikatne keramike, pletarji in društvom Žnurce, katerega članice so dejavne predvsem na področju klekljanja.

Več informacij:
www.trebnje.si

Kjer čas teče drugače

Žužemberk je osrednje naselje Suhe krajine. Naselje, iz katerega se je razvil srednjeveški trg, ima dolgo zgodovino, saj so te kraje naseljevali že Iliri in Kelti, skozenj pa je potekala pomembna rimska pot. Današnje naselje se je razvilo ob gradu, po katerem je Žužemberk dobil ime. Ker so na bližnjem griču kopali železovo rudo, so grad poimenovali Seinsenberg, domačini so ime spremenili v Žužemberk. Morda pa je izvor imena povezan s šumenjem reke Krke preko naravnih lehnjakovih slapov pod gradom. Valvasor v Slavi Vojvodine Kranjske grad poimenuje Shushemberk. Po tretji razlagi pa naj bi bilo ime izpeljano iz slovenskega imena »zožen breg« (nemško Seinsenberg).

Grad in trške pravice

Točno leto izgradnje gradu ni znano. Nad vhodom v štirioglati romanski stolp je vklesana letnica 1000. Grad je bil večkrat dozidan, največja dozidava je bila v času Krištofa Raubarja, ki je v letih od 1526 do 1533 grad utrdil s sedmimi obrambnimi stolpi. Jurij in Wolf Engelbet Turjaška, ki sta bila najemnika gradu, ga leta 1538 kupita. Pestra zgodovina gradu Žužemberk je povezana s številnimi legendami. Med njimi jih je veliko povezanih s svetlobo iz Krke ali lučjo, ki se pojavlja na gradu. Kraj Žužemberk je prvič pisno omenjen leta 1246, trške pravice pa je dobil v začetku 14. stoletja. Središče naselja predstavlja trg z litoželeznim vodnjakom, ki se nahaja pred grajskim vhodom, in okoliške hiše s kamnitimi portali.

Žužemberški rokodelci

V Žužemberku je bil konec 18. stoletja ustanovljen ceh usnarjev in čevljarjev. Izdelovali so podplate in irhovino za hlače, predpasnike, vinske mehove in vreče za žito. Fužina v Zagradcu in železolivarna na Dvoru sta zagotavljali živahno gospodarsko dejavnost. Med najznačilnejšimi izdelki dvorske železolivarne sta nedvomno litoželezni vodnjak na trgu in pokopališki križ iz leta 1867. Razvoj kraja in območja Suhe krajine je bil povezan z gradom in Auerspergi, lega ob Krki pa je močno vplivala na način življenja, saj so se ob njej razvile številne dejavnosti: mlinarstvo in žage, kovačije, železarna, livarna. Reka je omogočala tudi vsakdanja opravila, kot je napajanje živine, pranje perila in »rubšica«, ribolov brez dovolilnic. Med obema vojnoma je Žužemberk slovel po svečarski in lectarski obrti. V kraju je bilo tudi več mlinarjev, mizarjev, kovačev, krojačev, pekov, bogonarjev (izdelovalcev ogrođa za vozove), komatarjev, furmarjev. Danes žužemberški rokodelci ohranjanjo znanja, kot so izdelovanje rož

Kovač David Hočevar pri delu

Francka Mum izdeluje rožice iz krep papirja.

iz krep papirja, vrvarstvo, tkalstvo, pletarstvo, lectarstvo, kovaštvo ipd. Med pletarskimi dejavnostmi so zanimivi peharji iz trave, ki se ne zlomijo, tudi »ko stojiš na njih«, in izdelava »štriknc« iz konoplje.

Več informacij:
www.zuzemberk.si

Zgodovina, zapisana v steklu

Steklo je v Hrastniku poldrugo stoletje vir življenjske sile. Številne steklarske družine imajo do stekla poseben odnos. Pihalci so si podajali pipe iz roda v rod, desetletja je »glažuta« oblikovala utrip mesta, predvsem v spodnjem delu Hrastnika.

Steklo skozi desetletja

Prva zasavska steklarna je bila postavljena leta 1804 v Zagorju, vendar ni nikoli prav zaživela. Tudi v Trbovljah je steklarna delovala le kratek čas. Premog je kot gorivo privlačil industrialce. V Hrastniku so postavili steklarski obrat leta 1860. Takrat se je pričela razvijati tudi kemična industrija. Že po desetletju je postala steklarna ena največjih na Avstro-Ogrskem.

Steklene skulpture

V Hrastniku upokojeni steklarski mojstri še vihtijo pipe kot umetniki oblikovanja tekočega stekla. Njihove steklene skulpture so svojevrstni kipi, ki burijo domišljijo in lepšajo življenje. Razstavljajo v Sloveniji in tujini, njihove stvaritve so umetnine, svojevrstna poslovna darila in zanimivi spominki.

Poleg steklarstva rokodelci v Hrastniku negujejo tudi druga znanja: pletenje košar in košev ter kolarske, mizarske, čevljarске in kovaške spretnosti, izdelovanje izdelkov iz šibic in lesenih skodel. Hrastničanke se ukvarjajo s pletilstvom in klekljarstvom, pojavljajo se novodobni rokodelci, ki izdelujejo izdelke s pomočjo tehnike zvijanja papirja, rože in aranžmaje iz modelirne mase, nakit iz različnih ekoloških materialov, vezene in keramične izdelke. Najbolj pa so z zgodovino povezane steklarske umetnine, ki so posebnost hrastniške doline.

Sodobno steklarstvo

Steklarna je danes sodobna tovarna, ki se vseskozi širi, čeprav ima manj zaposlenih kot pred desetletji. Na desnem bregu Save so zgradili novo tovarno embalažnega specialnega stekla, pripravljajo pa naložbo v pametno tovarno v novi industrijski coni. V letu 2018 so zaključili s proizvodnjo pihanega stekla in s tem je v tovarni umrl tudi poklic pihalcev, ki so desetletja zaznamovali steklarsko industrijo. Staro se umika novemu.

Steklene skulpture

Več informacij:
www.hrastnik.si
www.las-zasavje.eu

Tricikel knapovskih otrok

V Zasavju se je ob premogovništvu razvijala tudi podporna dejavnost. Najprej kot obrt, potem pa so v vseh treh zasavskih mestih nastale tovarne, ki so zaposlovale predvsem moško populacijo. Kasneje so zaživele še »ženske« tovarne (Lisca, Jutranjka, Peko, Ipoz, Iskra). Predvsem v Trbovljah se je po drugi svetovni vojni razvila strojna in z njo povezana industrija.

Driter

Eden izmed značilnih rokodelskih izdelkov v izložbi zanimivih strojniških rešitev je driter. Gre za spominek, tricikel knapovskih otrok, izdelan iz materiala, ki so ga otroci našli okrog hiš in rudniških delavnic. V Trbovljah in okolici še vedno živijo tudi tradicionalne rokodelske dejavnosti kovinarske, mizarske, čevljarske, urarske, krojaške in zlatarske stroke. V vaseh okrog Trbovelj so še živa rokodelska znanja, ki so povezana s kmečkim življenjem.

Mesto strojništva

Strojna tovarna Trbovlje je bila največja tovarna rudarskih strojev na Balkanu, v najboljših časih z dva tisoč zaposlenimi. Kovinarski poklic je bil zelo cenjen. Proizvodnja se je merila v tonah, trboveljska strojogradnja je bila dolgo paradni konj strojništva. Leta 1955 so v Trbovljah v podjetju Elektro Standard izdelali prototip prvega jugoslovanskega pralnega stroja, ki so ga najprej preizkusile žene zaposlenih. Stroji so romali v bolnišnice, pralnice, hišne svete v stanovanjskih blokkih. Izdelovati so pričeli tudi električne kuhalnike, bojlerje, svetilke, električne peči. Ta proizvodnja v takrat že prenaseljenih Trbovljah ni obstala, njihovo znanje se je preselilo v Šaleško dolino (Gorenje). Oplemeniteno strojniško znanje v sodobnem svetu daje nov zagon trboveljski dolini. Mladi trboveljski umi pišejo novo zgodovino. Dewesoft je vodilna svetovna firma na področju merilne tehnike, nova obzorja odstirajo številni drugi projekti (npr. Chipolo, Speculum Artium, 4. Dritel, Jamatlon). Trbovlje so tone zamenjale z znanjem.

Driter, otroški tricikel iz rudniških kolonij

Več informacij:
www.trbovlje.si
www.las-zasavje.eu

LAS PARTNERSTVO
ZASAVJE

Robustna eleganca črne rude

Nakit iz premoga

Zgodovina Zasavja je zadnji dve stoletji povezana s premogom, ki je oblikoval vse tri zasavske občine: Hrastnik, Trbovlje in Zagorje ob Savi. Premog je bil spodbujevalec razvoja mest, industrije, priseljevanja ljudi, boja za lepše življenje, a je tudi kriv za onesnaženo okolje.

Leto 1755

Prvi so našli premog leta 1755 v Zagorski dolini. Sprva zaradi nikakršnih prometnih poti ni bil pomemben, po letu 1795, ko je Belgijec Leopold Ruard odprl rudnik, pa vse bolj. Danes se po njem imenuje področje Ruardi z rekreativnim centrom in letališčem. Zagorje je bilo sredi 19. stoletja središče premogovništva in topilniške industrije na Slovenskem. 240 let po prvi izkopani rudi v Zagorju se je država odločila, da rudnik zapre.

Premog v muzejih

V Kisovcu so uredili muzej v izvoznem jašku. Tam obiskovalci s pomočjo fotografij, strojev, orodja, kamnin in rudarskega rova spoznajo razvoj rudarstva v dolini. Na rudarsko tradicijo spominjajo urejeni portali vhodov v jame, spominske poti, turistične prireditve (npr. Skok čez kožo, Rudarski maraton ...).

Premog kot nakit

Premog je bil v zgodovini sinonim za nekaj umazanega. Danes je lahko tudi nekaj neverjetno lepega. Recimo premog kot unikatni nakit. Miss Slovenije 2018 nosi tiaro iz črnega premoga. Blagovna znamka Kuolmi je povezala tradicijo s sodobnostjo. Premoga več ne sežigajo, temveč ga nosijo. V zagorski občini pa je predvsem v ruralnem območju še vedno živih veliko rokodelskih dejavnosti. Pletenje vrbovih vej, izdelovanje različnega orodja, pletenine, kletkljani izdelki, inovativni stolarski izdelki, stare spretnosti kuhe in izdelava lesenih pripomočkov za kuhinjo so na podeželju in ponekod v mestu še vedno zelo živi. Veliko rokodelskih spretnosti ohranjajo v Varstveno-delovnem centru Zagorje, kjer izdelujejo unikatne izdelke, ki temeljijo na vezeninah, darilni embalaži iz valovite lepene inr unikatnih osebnih darilih.

Več informacij:
www.zagorje.si
www.las-zasavje.eu

Viri, avtorji tekstov in fotografij

LAS Dobro za nas

Občina Makole

Vir: Ljudska izročila

Foto: LAS Dobro za nas, občina Makole

Občina Poljčane

Vir: Povzeto po slovenski ljudski pripovedi, ki jo je zapisala Erna Starovasnik.

Foto: LAS Dobro za nas, občina Poljčane

Občina Rače – Fram

vir: Prvi slovenski zgodovinski roman – Ivan Erazem Tattenbach

Foto: LAS Dobro za nas, občina Rače - Fram

Občina Slovenska Bistrica

Vir: Povzeto po pohorski pravljici, ki jo je zapisal Jože Tomažič.

Foto: LAS Dobro za nas, občina Slovenska Bistrica

LAS Dolenjska in Bela Krajina

Občina Črnomelj

Vir: Iz knjige Lojze Zupanc, Zaklad na Kučarju, Mladinska knjiga, Ljubljana 1956

Foto: Bernarda Kump in Dunja Wedam - Arhiv STO

Občina Metlika

Vir: <https://www.metlika.si/>

Foto: Radmilo Jaklič in Uroš Rztresen

Občina Mirna

Vir: <https://www.mirna.si/objava/87603>

Foto: Alenka Stražišar Lamovšek

Občina Mirna peč

Viri: <https://www.mirnapec.si/objave/187>; <https://www.mirnapec.si/objava/67477>; https://www.dolenjskilist.si/2015/12/27/147239/novice/dolenjska/FOTO_Mir_na_pec/; <https://www.mirnapec.si/objava/67167>

Foto: Alenka Stražišar Lamovšek, Vera Jačimović in Golob Janez

Občina Mokronog-Trebelno

Vir: Zgodbe mokronoge, Stane Peček <https://www.mokronog-trebelno.si/files/other/news/215/64249Kako%20je%20Mokronog%20dobil%20ime.pdf>; Marjeta Bregar, Pošta na dolenskem do leta 1918, Dolenjski muzej Novo mesto, Novo mesto 2004; Alenka Lamovšek, Topografija gostilniške obrti v Minski dolini, diplomsko delo, 2006.

Foto: Alenka Stražišar Lamovšek

Mestna občina Novo mesto

Viri: Borut Križ, Praznik situl, arhiv Dolenjskega muzeja Novo mesto in Mestne občine Novo mesto; Alenka Lamovšek in Vera Jačimović, Rokodelska tržnica, Rokodelska tržnica, Publikacija ob enem letu delovanja Rokodelske tržnice v Novem mestu, Akcija društvo za razvije idej, 2005; Rudolfova pot, Pohodniška in kolesarska pot, Liberalna demokracija Slovenije, Mestni odbor Novo mesto, 2006; <http://visitnovomesto.si/novo-mesto/novomesanci/>

Foto: arhiv Mestne občine Novo mesto in Alenka Stražišar Lamovšek

Občina Straža

Viri: Janez Bogataj, Mlinarji in žagarji v dolini zgornje Krke, Ljubljana, 1982; <http://www.obcina-straza.si/o-strazi/>; <http://www.obcina-straza.si/turizem/#dularjev-mlin-in-zaga>
Foto: Vera Jačimovič in Alenka Stražišar Lamovšek

Občina Šentjernej

Viri: https://www.dolenjskilst.si/media/arhiv-pdf/dl/1992/DL_1992_07_30_31_2241.pdf;
Zgodbe iz skrinje, Cik Trebnje, 2011; https://www.dolenjskilst.si/2010/05/14/28578/novice/dolenjska/Oblikovana_pasma_sentjernejskega_petelina_blagovna_znamka_ateljeju_Polde/
Foto: Alenka Stražišar Lamovšek

Občina Šentrupert

Vira: Zgodbe iz skrinje, Cik Trebnje, 2011; <https://www.sentrupert.si/>
Foto: Alenka Stražišar Lamovšek

Občina Škocjan

Viri: <http://www.obcina-skocjan.si>; <http://marmelina.si/praznovanja/okt-dec-praznovanja/28-december-tepezni-dan>; Janez Bogataj, Mlinarji in žagarji v dolini zgornje Krke, Ljubljana, 1982; Slovenski etnološki leksikon, Angelos Baš, Mladinska knjiga, Ljubljana 2004
Foto: Alenka Stražišar Lamovšek

Občina Šmarješke toplice

Viri: Narodnega muzeja in knjigi, ki sta jo uredila dr. France Cvelbar in dr. Stane Granda: Šmarjeta in Bela Cerkev skozi stoletja; Vršenje časa okrog zgodovinskega Vinjega Vrha v občini Šmarješke Toplice, 2007.
Foto: Tomaž Lauko in arhiv občine Šmarješke Toplice

LAS med Snežnikom in Nanosom

Občina Ilirska Bistrica

Viri: Sabina Pugelj, Vile bile, 2012; Andreja Penko, Naše korenine, 2007; Marjeta Zorec, Potopimo se v globine, 2006
Foto: Tjaša Bavcon in Tina Renko

Občina Pivka

Viri: Ana Horvat, Orehek pri Postojni, 2018; Pavel Medvešček, Let v lunino senco, 2006; Silvo Fatur, Zagorje in drugi zgornjepivški kraji, 2008; Drago kolenc, Dober dan, Krpanova dežela, 2006
Foto: Tjaša Bavcon in Destilator

Občina Postojna

Viri: Ana Horvat, Orehek pri Postojni, 2018; Sabina Pugelj, Vile bile, 2012; Andreja Penko, Naše korenine, 2007; Drago kolenc, Dober dan, Krpanova dežela, 2006
Foto: Jana Šepec in Boštjan Primc

LAS Mežiške doline

Občina Črna na Koroškem

Avtorica: Marta Repanšek
Viri: Vladimira Simič, Vlasta Mlakar. Slovenski etnografski leksikon, Ljubljana, 2004; Monografija Črna na Koroškem, 2018; V. Mödendorfer, Koroške pripovedke, Celje, 1945
Foto: Tomo Jeseničnik in Jurij Veršec

Občina Mežica

Vir: pripovedovalec legende Alojz Lupša, nekdanji rudarski nadzornik
Foto: Lara Piko in arhiv Turističnega rudnika in muzeja

Občina Prevalje

Avtorica: Margareta Jukič

Foto: arhiv občine Prevalje

Občina Ravne na Koroškem

Viri: FORMA VIVA RAVNE: 1964-2014, Občina Ravne na Koroškem, 2015

Foto: Tomo Jeseničnik

LAS Notranjska

Občina Bloke

Viri: Janez Vajkard Valvasor, Slava vojvodine Kranjske (1689); Stalna razstava Bloški smučar, Nova vas na Blokah

foto: Simon Avsec in Dragica Jaksetič

Občina Cerknica

Viri: Vekoslav Kebe, Presihajoče Cerkniško jezero čudež kraške narave, 2001 in ustna interpretacija ljudske legende o nastanku Cerkniškega jezera

foto: arhiv Notranjski regijski park, arhiv RRA Zeleni kras in Simon Avsec

Občina Loška Dolina

Vira: Milena Ožbolt, Andrejeva stopinja. 2004; www.loska-dolina.si

foto: Simon Avsec, Tomaž Penko

LAS Po poteh dediščine od Turjaka do Kolpe

Občina Dobropolje

Viri: <https://www.dobropolje.si/>

Fotografije: Vasja Marinč, Tina Z. Zver

Občina Kočevje

Viri: <https://www.kocevje.si/>

Fotografije: Vasja Marinč, Martina Osmak, dr. Petra Draškovič Pelc

Občina Kostel

Viri: <http://www.kostel.si/page/>

Fotografije: arhiv LAS Po poteh dediščine od Turjaka do Kolpe, Tina Z. Zver

Občina Loški Potok

Viri: <https://www.loski-potok.si/>

Fotografije: Tina Z. Zver

Občina Osilnica

Viri: <http://www.osilnica.si/>

Fotografije: arhiv Občine Osilnica

Občina Ribnica

Viri: <http://www.ribnica.si/>

Fotografije: Danijel Vinček, Manja Kos Lesar

Občina Sodražica

Viri: <https://sodrazica.si/>

Fotografije: Marko Burger

Občina Velike Lašče

Viri: <http://www.velike-lasce.si/>

Fotografije: Tina Z. Zver

LAS Prlekija

Avtor besedil: Goran Šoster

Foto: Sara Vinkovič, Goran Šoster in Matej Šoster

LAS S ciljem

Občina Cerklje

Avtorica besedila: Polona Kavčič

Foto: Bojan Tavčar in fototeka Cerkljanskega muzeja

Občina Idrija

Avtorica besedila: Metka Fortuna

Foto: Samo Trebižan

Občina Logatec

Avtorica: Renata Gutnik

Foto: Renata Gutnik

LAS Srce Slovenije

Viri: www.srece-slovenije.si, www.kamnik-tourism.si, www.kam.si, www.kamnaizlet.si, Ivan

Sivec: Ne pozabi najine ljubezni, Mengeš 2018

Avtorice besedil: Mija Bokal, Katka Bohinc, Vera Beguš in Tatjana Čop

Foto: Branka Bizjan, Matej Povše, Jana Vilman Proje in Mija Bokal

LAS Suhe Krajine, Temenice in Krke – LAS STIK

Občina Dolenjske Toplice

Vir: <https://www.dolenjske-toplice.si/>

Foto: Alenka Stražišar Lamovšek; fotografija čebelnjaka: Majda Gazvoda

Občina Ivančna Gorica

Viri: <https://prijetnodomace.si/destinacija/>, 16.7.2018; <http://www.srece-slovenije.si/index.php?i=2681>, 16.7.2018; <http://www.ivancna-gorica.si/o-ivancni-gorici/predstavitev2/>, 16.7.2018

Foto: Alenka Stražišar Lamovšek

Občina Trebnje

Viri: <https://www.trebnje.si/28/zgodovina>, Alja Rabzelj, 19.7.2018; Podolgem in počez : kulturno turistični vodnik. 2002; Pregledna karta občine Trebnje, 1989; Rastoča knjiga Temeniške in Mirnske doline, 2010; France Režun: Naši kraji, 1992.

Foto: Alenka Stražišar Lamovšek

Partnerstvo LAS Zasavje

Avtor besedil: Marko Planinc

Občina Zagorje

Foto: Kuolmi, Branko Klančar

Občina Trbovlje

Foto: Branko Klančar, Marko Planinc

Občina Hrastnik

Foto: Branko Klančar, Marko Planinc

Fotografije na platnicah: Alenka Stražišar Lamovšek